

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΙ.

Ἡ ἰδέα ὅτι τὰ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ νομίσματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐν αὐτῇ κυκλοφορουσῶν παντὸς εἶδους ἀξιῶν χωλαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον μαρτυρεῖ ἡ ἀπλουστέρα κοινὴ πείρα. Ὅπως παρ' ἐκάστῳ ἀτόμῳ ἡ νομισματικὴ περιουσία εἶναι πολλῶ μικροτέρα τῆς εἰς ἀπαιτήσεις καὶ ἄλλα ἐν γένει κτήματα, οὕτω καὶ παρ' ἐκάστη κοινωνίᾳ τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἀναπτυχθῆ, ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἀτομικῶν. Ἡ ἰδέα τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ μείζονος ἢ ἐλάσσονος κατ' αὐτὴν ταχύτητος, ρίπτει ἰδιαίτερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος φῶς. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἕκαστον νόμισμα ἀνταλλάσσεται κατὰ μέσον ὄρον εἰκοσάκις κατ' ἔτος, ἰδοὺ ὅτι αἱ ἀνταλλασσόμεναι πραγματεῖται διὰ τῆς ἐν τῇ χώρᾳ νομισματικῆς προμηθείας εἶναι εἰκοσαπλάσιαι πρὸς τὴν ὅλην ποσότητα αὐτῆς. Ἐν γένει, καθὼς λέγει ὁ Bau (Ἐθνικῆς Οἰκονομίας § 266), ἐὰν ἐγνωρίζομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν τοιούτων καθ' ἕκαστον νόμισμα ἐνιαυσίαν μεταλλαγῶν, ἤρκει νὰ πολλαπλασιασθῆ ὁ ἀριθμὸς οὗτος πρὸς τὴν ὅλην ποσότητα τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ ὑπαρχόντων νομισμάτων, ὅπως ἀνευρεθῆ ἡ τιμὴ ὅλων τῶν διὰ τοῦ ζυγοῦ τῆς ζητήσεως καὶ τῆς προσφορᾶς διελθόντων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν.

Ὡς ἕκαστος ἐννοεῖ, ἡ ἐξακρίβωσις τῶν νομισματικῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι προμηθειῶν εἶναι ὑπερτέρα τῶν κοινῶν δυσχε-

ρειών. Ἐκτός ὅτι ὑπάρχουσιν χώραι, πολλὰ ὀφείλουσαι νομισματικά ἀποταμιεύματα εἰς παρελθούσας τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐποχάς, ἐν αἷς ἡ καταστατική τῆς νομισματοποιίας οὐδὲν εἶχε τὸ ἀκριβές, ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχουσι τόποι ἐν οἷς ἡ γενική κυκλοφορία ἀποτείνεται κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τὴν συνδρομὴν ξένων νομισματικῶν προμηθειῶν. Συγχρόνως πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ φυσικὴ δύναμις τῆς νομισματικῆς φθορᾶς, ἥτις, ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν τῆς ἀπωλείας ὀδῶν, ἐνεργεῖται δραστήριότερον ὅσω μικροτέρα μὲν εἶναι ἡ προμήθεια τῶν νομισμάτων, μείζων δὲ ἡ ἔντασις τῆς κυκλοφορίας αὐτῶν· ἡ τριβὴ τότε ἰσχυροτέρα. Ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνῶν εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος, διότι ἰτί πρὸς τὴν νομισματικὴν προμήθειαν, ἐὰν σπουδαῖον μέρος αὐτῆς φεύγῃ τὴν συναλλαγὴν ἕνεκεν ἐλλείψεων π. χ. τῆς ἐννόμου τάξεως; Ἡ ἔννοια τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῶν νομισμάτων κέκτηται ἰδιαιτέρον διαφέρον, διότι ἐκτός τῆς εὐρείας ἐν τῇ γενικῇ συναλλαγῇ ἐπόψεως τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, ἵνα περιορισθῶ εἰς μόνον τὰ Ἑλληνικά πράγματα, ἐὰν ἐκ τῶν τυχόν σωζομένων πινάκων τῆς ἐπὶ τῆς πρώτης βασιλείας νομισματικῆς ἡμῶν παραγωγῆς προσεθέτομεν τὸ ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν ἄθροισμα αὐτῆς εἰς τὰς νῦν κυκλοφορούσας ἐν τῷ τόπῳ νομισματικᾶς ποσότητας, ἠθέλομεν λησμονῆσαι τὴν μεγάλην ἐξαγωγὴν τῶν νομισματικῶν ἐκείνων προϊόντων. Καὶ ἡ εἰς ἄλλας δὲ βιομηχανικὰς χρήσεις μετατροπὴ τῶν ἐν τοῖς νομίμασι πολυτίμων μετάλλων δίδει εἰς τὴν γενικὴν θεωρίαν περὶ τῶν ἐν δεδομένη ἐποχῇ καὶ χώρᾳ νομισματικῶν προμηθειῶν ἰδιαιτέραν ἔννοιαν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὸ ζήτημα τῆς ἐξευρέσεως τῶν νομισματικῶν τούτων προμηθειῶν ἀπησχόλησε διαφόρους συγγραφεῖς ἐπὶ τῇ βάσει μέσων ὄρων καὶ πιθανῶν προσεγγίσεων. Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ἐν αὐτῇ κυκλοφοροῦσα νομισματικὴ ποσότης ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἀνάπτυξιν εἰς ἑκατομμύρια λίρ. στερλ. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ

16^{ου} αἰῶνος 4, ἐπὶ Καρόλου Β' 6, κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος 12 περίπου, κατὰ τὸ 1762 πλέον τῶν 16, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ 18^{ου} αἰῶνος 22 $\frac{1}{2}$, κατὰ τὸ 1837 ἀνέβη εἰς 43 $\frac{1}{2}$, καὶ κατὰ τὸ 1845 εἰς 59. Ἐν γένει ὑποτίθεται ὑπὸ τοῦ K. Michel Chevalier ὅτι ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος κυκλοφοροῦσα νομισματικὴ ποσότης ἀνέρχεται εἰς 1 200 ἑκατομ. φράγκων, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἡ Γαλλικὴ σύγχρονος προμήθεια εἶναι τριπλασία περίπου (3 $\frac{1}{2}$ —4 διλιούνια φρ.). Σχετικῶς πρὸς τὸ ἐνιαύσιον ἄθροισμα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος αἱ νομισματικαὶ τῶν ἐθνῶν προμήθειαι ὠρίσθησαν εἰς τὸ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{20}$, $\frac{1}{30}$, $\frac{1}{80}$. Ὁ Humboldt διαιρεῖ τὴν Εὐρώπην εἰς δύο μεγάλα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τμήματα. Ἀφ' ἑνὸς ἡ Ἀρκτος καὶ ἡ Ἀνατολή, ἐν αἷς ἀπαιτοῦνται 14 φλωρίνια πρὸς ἕκαστον ἄτομον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ Δύσις καὶ ἡ Μεσημβρία, ἐν αἷς 25 $\frac{1}{2}$ φλωρίν. κατ' ἄτομον εἶναι ἀναγκαῖα. Ἐν γένει δι' ὄλον τὸν Εὐρωπαϊκὸν πληθυσμὸν ὑπελόγησεν ὁ Rau 24 $\frac{3}{4}$ φλωρίν. δι' ἕκαστον ἄτομον (247 000 000 κάτοικοι, 4 720 000 000 φλωρ.). Ἐν τούτοις ὑπὸ ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν ἔποψιν ἐνδεικτικὸς εἶναι ὁ ἐπόμενος πίναξ, ἐμφαίνων τὴν ἐν τῇ τρίτῃ δεκαετηρίδι τοῦ παρόντος αἰῶνος κατ' ἄτομον ἀναλογίαν τῶν διαφορῶν νομισματικῶν προμηθειῶν.

Κάτω Χῶραι	52	φλωρίν.	Γερμανία	30	φλωρίν.
Γαλλία	42	»	Βέλγιον	28	»
Ἀγγλία	44 $\frac{1}{2}$	»	Σουηδία	11	»
Πορτογαλλία	34	»			

Πέραν τῶν ὑπολογισμῶν τούτων ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἰδιαιτέρους κανόνους εἰς μελέτην τῶν ἀναγκαίων εἰς ἐκάστην ἐθνικὴν κυκλοφορίαν νομισματικῶν ποσοτήτων. Κατὰ τὸν K. Roscher ἰδοῦ πῶς ἔχει ἡ συνήθης τῶν πραγμάτων ὁδός: παρὰ λαφῶ προσδευτικῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ νομίμασι συναλλαγῶν τείνει εἰς αὐξήσιν· ἀκολουθῶς, ὅταν ἡ οἰκονομικὴ καλλιέργεια ἀναπτυχθῇ καὶ ριζωθῶσιν αἱ συνήθειαι τῆς χρηματικῆς πίστεως, ἡ νομισματικὴ κυκλοφο-

ρία καθίσταται μᾶλλον ταχύτερα καὶ τὰ ἀντικαθιστῶντα τὸ νόμισμα πιστωτικὰ ὄργανα πολλαπλασιάζονται, εἰς τρόπον ὥστε χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία εἶναι ἡμιανεπτυγμένη, ἔχει πλείονας νομισματικὰς ἀνάγκας οὐχὶ μόνον ἀπέναντι τῶν ὀπισθοδρομικῶν κοινωνιῶν ἀλλ' ἐπι μᾶλλον ἀπέναντι τῶν μᾶλα γε προκεχωρημένων εἰς οἰκονομικὴν πρόοδον.

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐπραγματεύθη ἄλλοτε (φυλ. Αὐγ. 1874 σελ. 253) τὴν κολοσσαίαν ποσότητα τῶν συναλλαγῶν, αἵτινες ἀνευ τῆς μεσολαβήσεως νομίσματος ἐνεργοῦνται κατ' ἔτος ἐν Λονδίῳ διὰ μιᾶς μόνης ὁδοῦ, τοῦ συμψηφιστικοῦ Clearing House. Ἐκατοντάδες διλιουγιῶν! Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν τεραστίαν κυκλοφορίαν, ἣτις ἐνεργεῖται διὰ τοῦ μέσου τῶν λοιπῶν τοῦ ἐμπορίου πιστωτικῶν ὀργάνων (συναλλαγματικά, γραμμάτια, χρεώγραφα, μετοχικοὶ τίτλοι, τραπεζικὰ γραμμάτια, κλπ.). Ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ὁμως ταύτης πρακτικῆς δύναται νὰ μεταβῇ τις εἰς τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα ἄλλων λαῶν, ἐν οἷς ὁ ἀγοραστὴς πρέπει νὰ εἶναι διαρκῶς ὠπλισμένος διὰ νομισμάτων. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἀσία ἀποτελεῖ τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, μέχρι τοιούτου μάλιστα βαθμοῦ, ὥστε (νόμος αἰώνιος τῶν γειτνιασέων καὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐπιδράσεων), οὔτε αἰ πρὸς τὴν Εὐρώπην χῶραι τῆς Ἀσίας εἶναι ἐπίσης νομισματοφίλοι ὅσον αἰ μᾶλλον ἀπώτεραι, οὔτε αἰ πρὸς τὴν Ἀσίαν χῶραι τῆς Εὐρώπης εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμέναι ὅσον αἰ μᾶλλον δυτικά.

Δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἣτις πάντοτε εἶναι ἡ βᾶσις. Ἀλλ' ὁμοιάζει τὸ νόμισμα τοὺς στρατοὺς τῆς προωδευμένης καὶ ὀπισθοδρομικῆς ἀρχαιότητος. Αἱ παρατάξεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπετέλουν διηνεκὴ ἀντίθεσιν τῶν μικρῶν ἀριθμῶν πρὸς τοὺς μεγίστους. Ἐν τούτοις πόση πνευματικὴ δύναμις καὶ τεχνικὴ εὐστροφία παρὰ τοῖς πρώτοις! Τοιοῦ-

τοτρόπως καὶ λαὸς ἡ ἄτομον διὰ μικρᾶς νομισματικῆς προμηθειᾶς δύναται σχετικῶς νὰ κατορθώσῃ μείζονα κύκλον ἐπιχειρήσεων, ἢ δεκαπλάσια μὲν κεκτημένοι ἦττον δὲ προσδευτικοί.

Ἡ ἀνάγκη τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας δὲν ἀναφαίνεται ἐν ἴσῃ ἐντάσει ἀπανταχοῦ. Χώρα π. χ. γεωργικὴ αἰσθάνεται ὀλιγώτερον τὴν ἀνάγκην ταύτην ἢ ἐμπορικὴ. Πρέπει νὰ μεταβῇ τις ἀμέσως ἀπὸ χωρικῆς ἐξοχῆς εἰς ἐμπορικὴν πόλιν, ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς ἐν αὐταῖς νομισματικῆς διαφορᾶς. Ἐν τῇ πρώτῃ πολλάκις αἱ μὲν ὑπηρεσίαι ἀνταλλάσσονται κατὰ τὴν καλλιέργειαν, τὸν τρυγητὸν, τὸν θερισμὸν καὶ ἐπὶ τῶν ἀλωνίων, αἱ δὲ βιωτικαὶ ἀνάγκαι εἰς μικρὰν καὶ ἀπλοικὴν περιορίζονται περιφέρειαν, τῶν πλείστων χρεωδῶν εἴτε ἀποταμιευομένων ἐξ ἰδίων ἐκάστου κτημάτων εἴτε προμηθευομένων εἰς μικρὰς ποσότητας καὶ μεγάλας τοῦ ἔτους περιόδους. Ἀπ' ἐναντίας ἐντὸς τῶν ἐμπορικῶν κοινοτήτων ἐπικρατεῖ μᾶλλον τὸ σύστημα τῶν ἡμερησίων προμηθειῶν· ἐκεῖ καὶ ὁ ἀρτοποιὸς καὶ ὁ παντοπώλης, καὶ τὸ κρεοπωλεῖον καὶ τὸ καφφενεῖον, καὶ ὁ μεγαλέμπορος καὶ ὁ μικρέμπορος, καὶ ἐν γένει ὅλη ἐκείνη ἡ εὐρεία ἐκθεσις τῶν ἀεικινήτων ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον κατὰ πόσον ἡ ἀνάγκη τοῦ νομίσματος ἐργάζεται δραστηριώτερον ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς μᾶλλον ἢ ἐν ταῖς γεωργικαῖς κοινωνίαις.

Ἐν γένει ὅσον πυκνότερος εἶναι ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας, τόσον (ἀνεξαρτήτως τοῦ προεξετασθέντος ζητήματος μεταξὺ ἀνεπτυγμένων καὶ ἡμιανεπτυγμένων ἐθνικῶν οἰκονομιῶν) καὶ ἡ νομισματικὴ αὐτῆς προμήθεια εἶναι σχετικῶς ἀνωτέρα τῆς σποράδην κατωκημένης. Ὅταν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπικρατεῖ ἡ πατριαρχικὴ καλλιέργεια, τὰ ἄτομα συσφρεύονται εἰς ομάδας, τὰς ὁποίας τρέφει καὶ ἐνδύει ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, χωρὶς νὰ λησμονήσῃ οὔτος οὔτε τὰς πρὸς γάμον, κατοικίαν καὶ περαιτέρω ἀποκατάστασιν ἀνάγκας αὐτῶν. Ἐν τῷ συστήματι τῆς δουλείας ἡ ἐργασία πληρόνεται ἐπίσης εἰς εἶδη, προσπιθεμένης καὶ τῆς μάστιγος. Ἀλλὰ βαθμηδὸν τὰ πλήθη ἐλευθεροῦνται, αἱ ἰδέαι

τῆς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κυριότητος τροποποιῶνται καὶ ἐνῶ ἄλλοτε οἱ ἡγούμενοι τῶν ἐθνῶν ἐλάμβανον ὅσα καὶ ὅπως ἐβούλοντο ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, συνεπληρώθη τέλος ἡ μεγάλη ἐκείνη μεταβολή, καθ' ἣν οἱ πρῶην κύριοι ἐγένοντο ἄπλοι μισθοφόροι. Ἐν ὄλαις ταύταις ταῖς κοινωνικαῖς ἀλλοιώσεσι καὶ ταῖς λοιπαῖς σχετικαῖς τὸ νόμισμα ἔπαιξε κυριώτατον πρόσωπον. Ὅσον ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξετείνετο, τόσον ἡ κυκλοφορία τοῦ νομίσματος ἐκρατύνετο, καὶ τὰνάπαλιν.

Ἡ ταχύτης τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ἀποτελεῖ ἐκ τὸς τῆς πιστωτικῆς ἐπικουρίας, τὸ κυριώτερον ὄριον τῶν ἐν τοῖς προωδευμένῃς ἔθνεσι νομισματικῶν προμηθειῶν. Περὶ φημον εἶναι ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἱστορίᾳ τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν Tournaγ φρουράρχου (1743). Δι' 700 φλωρινίων κατώρθωσεν οὗτος νὰ πληρώνη καὶ νὰ βραβεύη τὴν φρουρὰν ἐπὶ ἑπτὰ ἐβδομάδας, δανειζόμενος καθ' ἑκάστην τὸ ποσὸν τοῦτο ἐκ τῶν ξενοδόχων, οἵτινες τὸ ἐλάμβανον τμηματικῶς παρὰ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς ἔχει τί ἀνάλογον, οὐχὶ ὡς ἐν πολιορκίᾳ ἀλλ' ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ λειτουργίᾳ. Κατὰ πρῶτον ἡ νομισματικὴ τῶν κοινωνιῶν δραστηριότης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος δημοσίου πνεύματος. Ἐὰν τοῦτο εἶναι τεταραγμένον, τὰ νομίσματα φεύγουσιν εἰς βαθείας κρύπτας, ἵνα ἀναφανῶσι πάλιν μετὰ τοῦ αἰθρίου ὀρίζοντος. Ἀφ' ἐτέρου ὅσα μείζων εἶναι ἡ ποικιλία τῆς ἐν τῷ λαῷ παραγωγῆς εἰς προϊόντα καὶ ὑπηρεσίας, τόσα ἡ συναλλαγὴ ἀναπτύσσεται καὶ ἐπομένως τοῦ νομίσματος ἡ μηχανὴ μετὰ πλείονος ἐντάσεως λειτουργεῖ. Τότε ἄρχεται ἡ μεγάλη περίοδος τοῦ ταχύτερου κοινωνικοῦ βίου, καθ' ὃν παραγωγὴ, συναλλαγὴ καὶ κατανάλωσις σπεύδουσιν μετὰ τῶν θαυμασιῶν τῆς πίστεως ἐφοδίων ὀρμητικῶς πρὸς τὸ ἄγνωστον μέλλον, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν πυκνῶν πληθυσμῶν καὶ τῶν ἐξόχων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἀνακαλύψεων.

ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ.

Καθὼς τελευταῖον ὁ Κ. Forsyth ἔλεγεν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, οὐδὲν ἄτοπον εἰς τὸν συνεταιρισμὸν ἀνθρώπων τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς αὐτῆς τάξεως ἐπὶ σκοπῷ οἰκονομικῆς βελτιώσεως τοῦ βίου αὐτῶν διὰ τῶν διαφορῶν τῆς συνεργασίας μέσων, ἐν οἷς ἰδίως παρίσταται ἡ συλλήβδην ἀγορὰ τῶν πρῶτων ἐφοδίων τῆς ζωῆς καὶ ἡ τμηματικὴ κατόπιν πώλησις αὐτῶν. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς λοιπὰς τοῦ τοιοῦτου συνεταιρισμοῦ ἐμφανίσεις ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδιαιτέρως, ἀξιολογούμενος εἶναι ὁ ἐν Wolwich συνεταιρισμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατῶνος. Ἡ ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ τούτου ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν προχείρων τοῦ στρατιώτου καταναλώσεων. Ἐνῶ πρότερον ὁ στρατιώτης εἶδε τὸν ὀβολὸν αὐτοῦ εἰς τὸν μεταπράτην, ὅστις ἐξέθετε τὰς προμηθείας του εἰς τὴν γειτονείαν τῶν στρατῶνων, εὐφρεῖς τινες ὑπαξιωματικοὶ ἐσκέφθησαν, ὅτι τὰ πρῶτα ἐφόδια τῆς προχείρου στρατιωτικῆς καταναλώσεως ἠδύνατο νὰ συγκεντρωθῶσι διὰ τοῦ μέσου τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν μικρῶν στρατιωτικῶν βαλαντίων. Αὐτὸ ἤρκεσεν ἵνα σχηματισθῇ ὁ στρατιωτικὸς τοῦ Wolwich συνεταιρισμὸς, ὅστις βαθμηδὸν ἀνδρωθεὶς ἐκτείνει τὰς ἐργασίας του εἰς τὰς πλείστας βιωτικὰς ἀνάγκας τοῦ στρατιώτου καὶ ἔτι πέραν μάλιστ' αὐτῶν, διότι προμηθεύει τὰς πέριξ συνοικίας δι' ὑποδημάτων, πτηνῶν, γαλακτερῶν, ζύθου κ.τ.λ.

Ἐὰν ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ταύτης πρακτικῆς μεταβῶμεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πρώτη ἐντύπωσις παρίσταται ἡ μεταξὺ τοῦ Ἑλλήνου καὶ τοῦ Ἑλλήνου στρατιώτου βιωτικὴ διαφορά. Ἐνῶ ἡ εὐεξία τοῦ πρώτου λίαν εὐγλώττως ὁμιλεῖ διὰ τοῦ ἀνθηροῦ ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ, ὁ δεῦτερος καταμαστίζεται ὑπὸ οἰκονομικῶν στενοχωριῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται ἡ ζωηρότης τοῦ κλίματος καὶ τοῦ χαρακτήρος του, ἵνα κα-

ταστῶσι καὶ ὀπωσοῦν ἀνεκταί. Εἶδον ἄνδρας τοῦ Ἑλληνικοῦ στατοῦ διαβαίνοντας μονίμως ἢ προσωρινῶς ἐκ Κηφισιάς, τῶν ὁποίων ἡ φυσιογνωμία ἐμαρτύρει διαρκεῖς καὶ βαρεῖας στερήσεις. Ἡθέλησα νὰ πληροφορηθῶ καὶ ἔμαθον μετ' ἀπορίας, ὅτι ὅλον τὸ σύστημα τῆς καταδιώξεως τῶν ὀρέων ἐνεργεῖται διὰ στρατιωτικῶν στομάχων, τοὺς ὁποίους μόνον ἄρτος δίπυρος κανονικῶς ἐπισκέπτεται. Τὸ πεδῖον οὕτω τῆς μάχης εἶναι ἀπείρως προτιμότερον, διότι τοῦλάχιστον ἀποθνήσκει τις ἐπ' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐνδόξως ἀλλὰ καὶ μετὰ καλῶς ἐφωδιασμένου στομάχου. Τὸ θέμα λοιπὸν τῆς στρατιωτικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως μετέχει πολλῆς οἰκονομικῆς σημασίας. Μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων τοιαύτης φύσεως ἐπόψεων ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις ἐμελέτησεν ἤδη (φυλ. 17, σελ. 226 καὶ ἐπ.) γενικὴν τινα ἰδέαν περὶ στρατιωτικῶν κτημάτων καὶ ἀνεμνήσθη κατ' αὐτὴν τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτοτοπίων. Ἡ ἔνωσις τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς καλλιέργειας τῶν γαιῶν περιέχει πολλοὺς ὄρους περαιτέρω κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπώλεσεν ἡ Ἑλλὰς τὴν μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1831 καταλληλοτάτην τῷ ὄντι ἐποχὴν. Ἰδιαίτερον ἐν τούτοις διαφέρων κέκτηται ἐπὶ τῆς προκειμένης μελέτης ὁ οἰκονομικὸς συνεταιρισμὸς τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν εὐτυχῆ τῶν ὑπαξιωματικῶν διεύθυνσιν τῆς ἰδέας, ἣτις ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τοὺς τρεῖς χαρακτῆρας τοῦ στρατοῦ—ὅτι εἶναι οὗτος τὸ μεγαλειότερον σχολεῖον τοῦ ἔθνους, ὅτι πρέπει ἢ εὐεξία αὐτοῦ νὰ καλλιεργῆται ὡς δύναμις τῆς ὁποίας ἡ κανονικὴ λειτουργία συνδέεται πρὸς τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τῆς ἐπικρατείας, καὶ τέλος ὅτι ὁ ἐν ἐνεργείᾳ στρατὸς ἀποτελεῖ τὸν φυσικὸν σκελετὸν τῆς ἐν πάσῃ ἐνδεχομένη περιστάσει ἐγερτέας ἐθνικῆς στρατιᾶς.

Α'. — Ἐκ τῆς πρώτης ἐπόψεως ἡ καλλιέργεια τοῦ νεωτέρου πνεύματος τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἀπὸ τῆς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς θητείας πρακτικῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ. θέλει εὐκόλως εἰσχωρήσει εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ ἔθνους μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ τῶν τελευταίων ἐξοχικῶν

κοινοτήτων. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναγκαίων εἰς τὸ ἔθνος ιδιοτήτων, αἵτινες καλλιεργοῦνται ἐν τῷ στρατῷ, πρόκειται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ τῆς συνεταιριστικῆς τῶν ἀτόμων ἀξίας μετὰ τοῦ συνοδεύοντος ταύτην πνεύματος οἰκονομίας, βιωτικῆς τάξεως καὶ συνεχοῦς ἐνεργείας. Δὲν εἶναι ἀδιάφορον ἐφόδιον εἰς τὴν μέλλουσαν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρικὴν στέγην στρατιώτου μεταφορὰ τῶν πρακτικῶν ἐκείνων γνώσεων, αἵτινες προάγουσι τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὴν τέχνην τῆς εὐδωσσεως αὐτοῦ. Ὅπισθεν αὐτῶν ἔρχεται ἡ μεγάλη πνοή τῶν ἐπιχειρήσεων.

Β'. — Ἐκ τῆς δευτέρας ἐπόψεως πρέπει τις νὰ λησμονήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ἐνούμενων μικρῶν, ἵνα μὲν κερηνῶς ἐνώπιον τῆς λάμπσεως τῶν μεγάλων. Ἡ Θεία Πρόνοια ἐνεφύτευσεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μικρῶν μίαν δύναμιν ἀκαταγώνιστον. Εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς, ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ὁποίου αἱ μικραὶ τοῦ λαοῦ ἑταιρίαι εἰς ἑκατομμύρια μετρῶσιν ἀλλαγῶν τὰς χρηματικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἐχων οὕτως ἐνώπιόν μου τὴν πενιχρότητα τοῦ στρατιωτικοῦ βυζαντιοῦ, δὲν διστάζω εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητά αὐτοῦ, ἅμα ἐμπνευσθῶσιν οἱ ἄνδρες ἐκ τῆς θείας ταύτης τοῦ συνεταιρισμοῦ ἰδέας.

Ὁ ὅλος μηχανισμὸς συνίσταται κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν καθ' ἑβδομάδα εἰσφορὰν ἐλαχίστου χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ παρεδέχθησαν καὶ 8 λεπτά, ποσότητα δηλαδὴ, τὴν ὁποίαν ὁ στρατιώτης ἀκόπως δύναται νὰ οικονομήσῃ ἐκ τῶν ἐβδομαδιαίων ἐκείνων δαπανῶν αὐτοῦ, ἐν αἷς ἀτυχῶς δὲν προεξάρχει ἡ ὑγιεινὴ ἐποψίς. Ταχέως θὰ δυνηθῶσιν οὕτως οἱ κατὰ τὰ διάφορα στρατιωτικὰ κέντρα σχηματισθῶσιν οἱ στρατιωτικοὶ συνεταιρισμοὶ νὰ ἐφοδιάσωσι μικρὸν ἑταιρικὸν κατάστημα, ἵνα ἐξ αὐτοῦ οἱ ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ συνεταιρισμῷ συνάδελφοι προμηθεύωνται τὰ πρῶτα τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς ἐφόδια. Βαθμηδὸν τὸ ἑταιρικὸν κατάστημα θὰ εἰσέλθῃ εἰς στάδιον ἀφθονωτέρων καὶ ποικιλωτέρων προμηθειῶν, αἱ περίξ δὲ

συνοικίαι, ἐν αἷς συνήθως τοῦ στρατιωτικοῦ βίου αἱ σχέσεις εἶναι πολυπληθέστεραι, θὰ προσθέσωσιν οὐσιωδῶς εἰς τὸν ὀσημέραι ἀναπτυσσόμενον ἀριθμὸν τῶν ἀγοραστῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἔσεται οὐχὶ μόνον ἐξοικονόμησις πλειοτέρων τῆς συνήθους βιωτικῆς ἐφοδίων διὰ τοὺς συνεταίρους ὑπαξιωματικούς καὶ στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου κατάρτισις ἐταιρικῆς μετοχῆς καὶ κερδῶν ἀναλόγων ἐπ' αὐτῆς ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως. "Οσοὶ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο μικρὰν δίδουσι προσοχὴν, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πομπικούς τῶν στρατῶν φίλους. Εὐχαριστοῦνται π. χ. εἰς μίαν παράταξιν καὶ ἔπειτα παραπέμπουσιν ἕκαστον εἰς τὸν ξηρὸν ἄρτον του, μὴ λησμονοῦντες αὐτοὶ τὰ Λουκούλεια γεύματά των. Ἄλλ' ἢ Οἰκονομικῆ Ἐπιστήμη οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τοιαύτην Σχολήν. "Οπου πάσγων πληθυσμὸς, πολιτικὸς, στρατιωτικὸς, βιομηχανικὸς ἢ γεωργικὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ λαμπὰς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας.

Γ'. — Ἐκ τῆς τρίτης ἐπόψεως προξενεῖ ἀληθῶς αἰσθησιν ἢ δύναμις τοῦ προτεινομένου συνεταιρισμοῦ. Ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἀπερχομένων ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀνδρῶν καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκάστης περιφερείας κέντρου δὲν ἐξαρτᾶται πλέον ἐκ τοῦ ἀργοῦ πνεύματος τοῦ νόμου πρὸς ἐνδεχομένην τινὰ τοῦ ἔθνους στρατιωτικὴν συνάθροισιν, ἀλλ' ἐκ τῆς σταθερᾶς καὶ συνεχοῦς μεταξὺ τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἀπερχομένων ἀτόμων συνεργασίας. Φεύγων ὁ στρατιώτης ἀφίνει ὀπισθεν αὐτοῦ τὴν μετοχὴν του καὶ κατὰ πᾶσαν ἐταιρικὴν περίοδον λαμβάνει τὰ μερίσματα αὐτῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀσφαλεστέρα μέθοδος εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς στρατιωτικῆς συνεργείας. Περιοδικαὶ τῶν ἐταίρων συνελύσεις δύνανται νὰ συνδυασθῶσι μετὰ περιοδικῶν στρατιωτικῶν γυμνασίων. Καὶ τέλος δὲν εἶναι τις ἀπλήρη μηχανὴ τὴν ὁποίαν προσκαλοῦσιν, ἵνα κινήθῃ καὶ ἵνα κινήσῃ, ἀλλ' εἶναι ἄθροισμα σκοπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ, ἔδωκα ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω γενικῆν τινὰ ἰδέαν, κατὰ πόσον δύναται νὰ συνεργασθῶσι.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Πολλὰ βεβαίως πρέπει νὰ συντρέξωσιν εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ οἰκιακοῦ κατὰ τὸν γάμον σκοποῦ, μεταξὺ ὧν ὁμῶς κυριωτάτην κατέχει θέσιν ἢ πρὸς τὸ θεῖον ἀφοσίωσις. Εἰς λόγος τῆς νεωτέρας κοινωνικῆς περὶ τὰς οἰκογενείας δυσαρμονίας εἶναι ἡ παραμέλησις τοῦ κοινοῦ τῶν συζύγων πρὸς τὸ θεῖον συνδέσμου. "Οταν ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος ὁ Ἰσχυόμαχος διηγεῖτο πρὸς τὸν Σωκράτην τὰ περὶ τὴν διάταξιν τοῦ οἰκιακοῦ αὐτοῦ βίου, ἐν τοῖς πρώτοις ἀνέφερε τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς θυσίας, καθ' ἃς ἠυχήθη αὐτὸς μὲν νὰ διδάξῃ, ἡ γυνὴ του δὲ νὰ μάθῃ τὰ εἰς ἀμφοτέρους βέλτιστα.

Ἡ διδακτικὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀποστολῇ ἀποτελεῖ εὐρύτατον κύκλον, ἐν ᾧ ἐκτὸς τῶν τέκνων σπουδαῖον κατέχει μέρος ἡ νέα σύζυγος. Ἐκτὸς τῆς παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς ἀνατροφῆς, ὑπολείπεται ἰδιαιτέρον καὶ κρίσιμον παρὰ τῷ ἀνδρὶ στάδιον. "Οταν ἐν τῇ κοινωνικῇ πρακτικῇ ἀπαντῶμεν κατεστραμμένας συζύγους, μεγάλην ποσότητα αἰτίων πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν. Δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω συνηθέστατον φαινόμενον ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ, καθ' ἃ αἱ μὲν παρθένοι ἐνδύονται σεμνῶς καὶ ὀλιγοδαπάνως, αἱ δὲ ἔγγαμοι ρίπτονται ὀρμητικῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῶν πολυτελῶν κοσμημάτων. Ἀπόδειξις ὅτι ἡ διδακτικὴ δύναμις τῶν ἀνδρῶν εἶναι μικροτέρα τῆς τῶν γονέων καὶ ὅτι κυριωτάτη αἰτία τῆς διαφθορᾶς ὀφείλεται εἰς τὴν ματαιότητα πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐν πολλαῖς περιστάσεσι διὰ τοῦ περὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ὄγκου ἐπιχειροῦσι νὰ ἐπιβληθῶσιν ἂν ὄχι νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν κοινὴν γνώμην.

Ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσχυομάχου εἶχε διδαχθῆ παρὰ τῆς μητρὸς τῆς τὸ σωφρονεῖν ἀρετὴ τῷ ὄντι σώζουσα καὶ αὐξάνουσα τὸν οἶκον, ἡγεμῶν καὶ κορωνίς τῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἀνατροφῆς

καὶ εὐδαιμονίας, ἀρετὴ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσχομάχου δὲν εἶχε λησμονήσει εἰς διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐποψὶν ταύτην ὑπολείπεται πολλή πρὸς ἐκάστην οἰκογενεῖαν ἐσωτερικὴ ἐξέτασις, διότι ἐὰν ἀφήσωμεν τὰς περιστάσεις τῆς ἡμελημένης πρὸς τὰς θυγατέρας ἀνατροφῆς, τὰ ἄρρενα τέκνα τῆς οἰκογενείας θεωροῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον χειραφετημένα ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτι χρόνων τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται καὶ ἡ προβαίνουσα ὁσημέραι παρακμὴ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας μέχρι συνηθεστάτων ἐν τῇ κοινωνίᾳ σκανδάλων.

Κατ' ἀκρίβειαν ὁ γάμος εἶναι συνεταιρισμὸς τῶν ἠθικῶν, ὕλικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων τῶν συζύγων. Ἡ σύζυγος τοῦ Ἰσχομάχου ἔλαβεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος διδασκτικώτατον μάθημα παρὰ τοῦ ἀνδρός τῆς. «Δὲν πρέπει, λέγει οὗτος, νὰ παρατηρῶμεν τίς ἐξ ἡμῶν κατέθεσεν εἰς τὸ κοινὸν τοῦ γάμου πλείονα πράγματα, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖ εὖ εἰδέναι ὅτι ὁπότερος ἂν ἡμῶν βελτίων κοινωνὸς ᾖ, οὗτος τὰ πλείοσι ἀξία συμβάλλεται.» Ἡ ἄμιλλα λοιπὸν τῶν συζύγων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἀποτελεῖ πολυτιμώτατον ἐλατήριον. Ὁ γάμος δὲν εἶναι ἄθροισμα περιουσιῶν, ἀλλὰ κοινωνία ψυχῶν καὶ ἠθικῶν τῆς ἐν τῷ βίῳ εὐδαιμονίας ἐλπίδων.

Ἡ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ λειτουργία τῆς γυναικὸς εἶναι θέμα τὸ ὁποῖον εἰς πολλὰς ὑπεβλήθη ἐρεῦνας. Ἡ φύσις ὁμῶς ὁμιλεῖ σαφέστερον τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμιστῶν, διότι διὰ τῆς πρακτικῆς τῶν αἰῶνων ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ μὲν γυνὴ προώριστα μᾶλλον εἰς τὰ ἐντὸς τῆς οἰκίας ἔργα, ὁ δὲ ἀνὴρ μᾶλλον εἰς τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τοῖς ὑπαίθροις. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀναγκαιότητος τῶν συζύγων ὀφείλεται εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην διαφορὰν, καθόσον διὰ τοῦ γάμου συμπληροῦνται αἱ ἀμοιβαῖαι ἀνικανότητες τῶν γενῶν. Ὑπὸ οἰκονομικὴν ἐποψὶν ὁ Ἰσχομάχος ἔχει ἐνώπιόν του πλῆρες σύστημα. Παριστᾷ τὴν γυναῖκα ἀποστέλουσιν ἔξω τοὺς οἰκέτας ἐκείνους, ὅσων τὸ ἔργον εἶναι εἰς τὰ ἐκτὸς καὶ ἐπιστατοῦσαν εἰς ἐκείνους, οἵτινες

ὀφείλουσι νὰ ἐργάζωνται ἐν τῇ οἰκίᾳ, δεχομένην καὶ φυλάττουσαν τὰ εἰσαγόμενα διανέμουσαν δὲ ἐξ αὐτῶν τὰ πρὸς δαπάνην προσήκοντα, ἐπιμελουμένην τῆς θεραπείας τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ νοσοῦντων, ἐκγυμνάζουσαν τὰς ἀνεπιστήμονας ὑπηρετρίδας, μορφώνουσαν ἐξ αὐτῶν τὴν ταμίαν καὶ τὴν διάκονον τῆς οἰκίας (ὁ Ἰσχομάχος ἦν πλούσιος Ἀθηναῖος), εὐεργετοῦσαν τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπιστήμονας, πιστοὺς, σῶφρονας καὶ χρησίμους καὶ τιμωροῦσαν τοὺς πονηροὺς, τὸ δὲ πάντων ἥδιστον καθιστῶσαν, ἂν φανῇ καλλιτέρα τοῦ ἀνδρός, θεράποντά τῆς αὐτὸν ἐν τῇ σταθερᾷ καὶ παρηγόρῳ πίστει, ὅτι «τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ οὐ διὰ τὰς ὠραιότητος (1), ἀλλὰ

(1) Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτετηθευμένης ὠραιότητος ἀπασχόλησεν ἰδιαιτέρως τὸν Ἰσχομάχον. Ἡμέραν τινα ἰδὼν τὴν σύζυγόν του βεβαμμένην διὰ πολλοῦ μὲν ψιμυθίου, ὅπως φαίνεται λευκοτέρα, διὰ πολλῆς δὲ ἐγγούσης, ὅπως φαίνεται ἐρυθροτέρα, ἐγούσαν δὲ ὑψηλὰ ὑποδήματα, ὅπως φαίνεται μεγαλειότερου ἀναστήματος, «εἰπέ μοι, τῇ λέγει, ὦ γύναι, θὰ μὲ ἔκρινας μᾶλλον ἀξιαγάπητον σύντροφον εἰς κτήματα, ἐὰν σοὶ ἐφανέρωνον τὰ ὑπάρχοντα χωρὶς νὰ κομπάζω, ὅτι ἔχω πλείονα, καὶ χωρὶς νὰ ἀποκρύπτω οὐδὲν, ἢ ἐὰν σὲ ἐξηπάτων παριστῶν μείζονα τὴν περιουσίαν μου, δεικνύων σοὶ κίβδηλον ἀργύριον, ψευδῆ δὲ περιδέραια καὶ ἐνδύματα πλαστοῦ πορφυροῦ χρώματος; — Εὐφόμει, ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ: οὐδέποτε ἠδυνάμην νὰ σὲ ἀγάπησω, τοιοῦτον ὄντα ἐκ ψυχῆς. — Ἀλλὰ δὲν νομίζεις, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἰσχομάχος, ὅτι συνεταιρισθῆμεν ἵνα κοινωνώμεν καὶ τῶν σωματίων; — Τὸ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, εἶπεν ἡ γυνή. — Πῶς θὰ σοὶ ἐφανίμην λοιπὸν, λέγει ὁ Ἰσχομάχος, ἐὰν ἐνεφανίζομένη ἐνώπιόν σου βεβαμμένη διὰ μίλτου καὶ μετ' ὀφθαλμῶν χρώματος ἀνδρεικέλου; — Οὐδὲ μίλτον ἤθελον ἐγγίξει, ἀπεκρίθη ἡ γυνή, μᾶλλον εὐχαρίστως ἢ σὲ, οὐδὲ ἀνδρεικέλου χρώμα θὰ ἔβλεπον μετὰ πλείονος εὐχαριστήσεως ἢ τὸ σόν. — Ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ὦ γύναι, εἶπεν ὁ Ἰσχομάχος, νόμιζε ὡς μὴ εὐχαριστούμενον μῆτε εἰς τοῦ ψιμυθίου μῆτε εἰς τῆς ἐγγούσης τὸ χρῶμα περισσώτερον τοῦ σοῦ, διότι αὐτοὶ οἱ Θεοὶ ἐποίησαν, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀνθρώπου σῶμα καθαρὸν οἶονται ἡδίστον εἶναι. — » Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδέποτε πλέον ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσχομάχου ἐψιμυθιώθη· ἐπειρᾶτο δὲ νὰ δεικνύῃ ἑαυτὴν καθαρῶς καὶ περπύτως ἔχουσαν.

διὰ τὰς ἀρετὰς εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων ἐπαύξεται.»

Ἡ οἰκογενειακὴ τάξις εἶναι ἡ κλεις τοῦ τελικοῦ ἐν τῷ ἐγγάμῳ βίῳ πορίσματος. Ἡ ἔννοια αὕτη περιλαμβάνει τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν τοῦ οἴκου στοιχείων. Ἡ διαμοίρασις τῶν ἔργων ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν ἐποψίν. Ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας περιμένουσιν ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς περαιτέρω κοινωνικῆς ἁρμονίας. Πόση δόσις τάξεως ἠδύνατο νὰ φυτευθῆ εἰς τὰς ψυχὰς π. χ. τῶν παιδῶν ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῆς παιδείας τῇ ἐνασχολήσει, τὴν ὁποίαν συνήθως ὡς ἀταξίαν χαρακτηρίζομεν καὶ ἀνεχόμεθα. Ἡ λειτουργία τοῦ παραδείγματος εἶναι μεγίστη ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ εἶναι αἱ πρῶται τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰκόνας διὰ τοὺς νεαροὺς αὐτῶν βλαστούς. Τὸ δὲ ζήτημα τῆς παρουσίας εὐρίσκει τόσον εὐνοϊκὴν λύσιν ὑπὸ τὸ ζωοποιὸν τῆς τάξεως πνεῦμα, ὥστε δὲν ὑπάρχει δαπάνη οὐδὲ εἰσόδημα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ κατὰ σκοπὸν μέθοδος νὰ καθυστερῆ πρὸς τὴν γενικὴν τοῦ οἴκου πρόδοον. Ἐὰν ἡ ἀταξία, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἰσχύμαχος, εἶναι ὁμοίον τι ὡσεὶ γεωργὸς ἀναμιγνύων κριθὰς καὶ σίτον καὶ ὄσπρια, ἔπειτα δὲ ἀναγκαζόμενος νὰ τὰ διαχωρίζη, ὁπότε λάβῃ ἀνάγκην ἢ ζύμης ἢ ἄρτου ἢ ὄψου, βεβαίως εἶναι κατὰ πολὺ δεινότερον, ὅταν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας ἡ ἀταξία καταλάβῃ τὴν ὅλην διεύθυνσιν τοῦ οἴκου. Ἡ ἀνθηροτέρα ἀτομικὴ ἀποκατάστασις συντρίβεται τότε ἐπὶ τῶν πρόστυχόντων σκοπέλων, καθὼς τὸ στερεότερον πλοῖον ὅταν ἡ ἀταξία καταλάβῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ.

N. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΒΑΦΙΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΥΛΑΙ.

Ἡ χρωματιστικὴ βιομηχανία συνδέεται ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰς περὶ καλοῦ ιδέας τῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἀπανταχοῦ ἀνευρίσκομεν ἔγνη αὐτῆς, ἅμα ὡς ὁ ἔθνικὸς βίος εἰσῆλθεν ὁπωσδήποτε εἰς τὸ στάδιον τῆς οἰκονομικῆς προόδου. Κατὰ πρῶτον φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀπετάνθησαν εἰς τὰς φυτικὰς οὐσίας, ἀκολουθῶν δὲ εἰς τὰς ὄρυκτάς, αἵτινες ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν διαστάσεων, τὰς ὁποίας ὀσμῆραι λαμβάνει ἡ χημεία, εἶναι προωρισμένοι νὰ ἀρξῶσιν ἐν γένει τῆς χρωματιστικῆς ἀγορᾶς.

Κατὰ τοῦτο ἡ Ἑλλάς πιστὴ εἰς τὴν ὑφαιστειογενῆ καταγωγὴν τῆς εἶναι πεπρωτισμένη διὰ μεγάλων καὶ ποικίλων ἀποταμιευμάτων τῆς ἐν τῇ σκότει τοῦ παρελθόντος κατεργασίας τῶν φυσικῶν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς δυνάμεων. Τὸ Ἑλληνικὸν π. χ. χρώμιον ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὅσοι εἶδον τὸ λαμπρὸν ἐρυθροῦν χρῶμα τῆς μηχανικῆς αὐτοῦ σκευασίας δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τῶν χρωματιστικῶν θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους κρύπτει ἡ γῆ ἡμῶν ἐν τοῖς σπλάγχκοις αὐτῆς εἰς ἐνασχόλησιν τῆς περιμενομένης ἐπιστήμης καὶ χρῆσιν τῆς κατόπιν αὐτῆς τέχνης. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς μου εἶναι ἡ μελέτη τῆς φυτικοζωϊκῆς χρωματιστικῆς τοῦ ἡμετέρου τόπου δυνάμεως, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν ἢ τὰ δένδρα τοῦ δάσους (ἀγρία φύσις), ἢ οἱ καλλιεργούμενοι ἄγροι (ἡμερὸς φύσις), καὶ πάλιν οὐχὶ ἐν γένει κατὰ τὴν ἐπιτόπιον χρῆσιν, ἀλλ' ὅπως ἀποκαλύπτουσιν αὐτὴν οἱ ἐμπορικοὶ πίνακες τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας (1857—1871) ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας.

Ἡ σημαντικωτέρα ὕλη εἶναι ἡ βάλαρος, χρησιμεύει εἰς τὴν βυρσοδεψίαν καὶ χρησιμεύει ὑπὸ εἶδος τινος δρυῶν, αἵτινες ἀπαντῶνται παρ' ἡμῶν εἴτε εἰς κατάστασιν δασώδη, εἴτε σποράδην, ὡς ἔθνικῃ κτήσις ἢ ὡς ἀτομικῇ. Ἡ συλλογὴ ἐνεργεῖται κατὰ Ἰούλιον γενικῶς δὲ κατ' Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον. Ἐνδιαφέρει ἰδίως τὸ κύπελον, ἐν ᾧ περιλείπεται ἡ βάλανος, διότι αὐτὸ περιέχει τὴν ἐπιζητουμένην οὐσίαν. Ἐπὶ τούτῳ ἀποχωρίζονται αἱ βάλανοι, ἀποξηραίνονται τὰ κύπελα, τριβόμενα δὲ ταῦτα παραδίδονται εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον μέχρις Ἀπριλίου καὶ Μαΐου. Ἡ βαλανοπαραγωγὴ διαφεύγει εἰς δύο ποιότητες, ψιλὴν (χαμάδα) καὶ γονδρὴν

(χαρχάλα), ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη, ὑπερτιμωμένη κατὰ 30 τοῖς $\frac{1}{10}$ παράγεται ἐπὶ ἀνομβρίας, ἡ δευτέρα ἐπὶ πολυομβρίας καὶ ὅταν δὲν συλληθῇ ἐγκαίρως ὁ καρπός. Ἡ Ἑλληνικὴ βάλανος, ὀφειλομένη πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, Αἰτωλίαν, Ἀχαΐαν καὶ Λακωνίαν (ἐν αἷς πωλεῖται κατὰ χιλιάδα Ἑνετικῶν λιτρῶν), τὴν Τριφυλλίαν, Ἀττικὴν, Κέαυ καὶ Εὐβοίαν (ἐν αἷς πωλεῖται κατὰ στατῆρα), κέκτηται τὴν ἐπομένην διὰ τὸν τόπον ἐξαγωγικὴν σημασίαν.

ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.
57		459295	62	419154	1384696	67	143874	2348578
58	88088	974848	63	75329	844654	68	88670	1550986
59	62554	644334	64	97093	1102044	69	127402	1908975
60	55262	694790	65	136789	1636014	70	84448	1262247
61	107774	1364889	66	66894	825404	71	110098	1475563

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου προκύπτει, ὅτι ἡ βάλανοπαραγωγὴ τῆς Ἑλλάδος ὁσημέραι προάγεται ἀπὸ 4 135 156 δραχ. κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν ἀνέβη εἰς 5 756 506 κατὰ τὴν δευτέραν καὶ εἰς 8 546 349 κατὰ τὴν τρίτην, ἤτοι ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν ὑπερεδιπλασιάσθη, εἰσκομίσασα καθ' ὅλην τὴν δεκαπενταετίαν 18 407 984 δρ. Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τοῦ βάρους τῆς ἐξαχθείσης ὕλης, ἐνῶ ἐν τῇ πρώτῃ πενταετίᾳ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπολογίζεται τοῦτο εἰς 358 672 ὀκ., ἐν τῇ δευτέρᾳ ἀνέβη εἰς 495 256 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ εἰς 554 489. Ἐὰν οὕτω συνδυάσωμεν τὴν πρὸδον τοῦ βάρους πρὸς τὴν πρὸδον τῶν τιμῶν τῆς ἡμετέρας βάλανοπαραγωγῆς, ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῷ διεθνῶι συναγωνισμῷ ἀποδεικνύεται σταθερῶς ἀκμαία.

Δευτέραν κατέχει θέσιν ἐν τῷ ἐξαγωγικῷ ἡμῶν ἐμπορίῳ τὸ ἐρυθροδάρον (ρίζαρι), τοῦ ὁποίου τὰς χρωματιστικὰς ιδιότητας ἐσπούδασεν ὁ Διοσκουρίδης, καὶ τὴν μεγάλην ἐν Ἰταλίᾳ καλλιέργειαν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος. Ἡ βιομηχανικὴ τοῦ φυτοῦ τούτου ἀποστολὴ εἶναι τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐρυθροδάρον τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς πρῶτον εἶναι τὸ τοῦ Ἀιδινίου (μπακίρι ὀνομαζόμενον) καὶ δευτέρον τὸ τῆς Ἑλλάδος, καλλιεργούμενον ἰδίως ἐν Εὐβοίᾳ, Ἀττικῇ, Βοιωτίᾳ, Λοκρίδι, Σκύρω καὶ Αἰγίνῃ. Τὸ ἐρυθροδάρον, λέγει ὁ κ. Κ. Μελάς ἐν τῷ πολυτίμῳ Ἐμπορικῷ Ἐγχειριδίῳ αὐτοῦ (σελ. 205) «εἶναι ρίζα φυτοῦ βλαστάνοντος ἐν γένει εἰς τὰ εὐκρατὰ κλίματα· τὸ σχῆμα τῆς ρίζης εἶναι ἐριζόντιον, ἔχει δὲ πάχος ἐνὸς μικροῦ δα-

κτύλου καὶ χρῶμα κόκκινον· τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου ἀυξάνουν τυλισσόμενα περὶ τὸ στέλεχος μὲ μικρὰ ἀγκάθια, τὰ δὲ ἄνθη του εἶναι κίτρινα. Ἡ εἰς τὸ ἐμπόριον γνωστὴ ρίζα τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι κυλινδρική, κεκαλυμμένη μὲ φλοιὸν κοκκίνου χρώματος καὶ ἔχουσα ἰδιαίτεραν ὄσμην καὶ γεῦσιν πικράν καὶ στυπτικὴν, συλλέγεται δὲ κατὰ πενταετίαν ἢ ἐξαετίαν. Θραύοντες τὴν ρίζαν ταύτην, παρατηροῦμεν δύο διακεκριμένας οὐσίας, ἡ εἰς τὸ κέντρον εἶναι κιτρινωπὴ, ἡ δὲ περὶξ εἶναι κοκκίνη καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ βαφικὴ ὕλη. Τὰ γνωστὰ κόκκινα νήματα τῆς Μακεδονίας, τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἡ ἐμπορικὴ σημασία ἦτο πολὺ μεγάλη, ἐβάφοντο δι' αὐτῆς τῆς ὕλης· ἡ δὲ μέθοδος τῆς διὰ τῆς ρίζης ταύτης, κοκκίνης, ζωηρᾶς καὶ διαρκοῦς βαφῆς τοῦ μαλλίου καὶ τῆς μεταξῆς εἶναι νεωτέρα ἐφεύρεσις.»

Ἴνα δώσω γενικὴν τινὰ ἔννοιαν τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ὕλης ταύτης ἐν τῇ νεωτέρᾳ χρωματιστικῇ βιομηχανίᾳ ἀρκούσιν οἱ ἐνώπιον τῆς «πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν» μεγάλης Ἀγγλικῆς ἐταιρίας κατὰ τὴν ἐν Bradford συνέλευσίν τῆς ὑποβληθέντες ὑπολογισμοὶ τοῦ K. W. J. Russel, καθ' οὓς ἐν ἔτει 1857 εἰσῆχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ 434 056 τόνοι ἐρυθροδάνου ἀξίας 1 284 989 λιρ. στερλ. (35 $\frac{7}{10}$ ἑκατομ. δραχ.). Ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτὴ ζήτησις κατεπολεμήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν τῇ Γερμανίᾳ ὑπὸ δεινοῦ ἀνταγωνιστοῦ, τὸν ὁποῖον εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀγορὰν αἱ νεώτεροι τῆς χημείας πρόοδοι, διὰ μέσου τῆς κατασκευῆς τοῦ φωταερίου, ἐκ τῆς ὁποίας καταρθώθη ἡ ἀποστάλαξις τῆς πρώτης τοῦ τεχνητοῦ ἐρυθροδάνου ὕλης διὰ τοιαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε κατὰ τὸ 1872 ἐνῶ ἡ χρωματιστικὴ τοῦ ἐρυθροδάνου χρῆσις κατ' οὐδὲν ἠλαττώθη, κατέπεσε ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ φυσικοῦ εἰς 283 274 τόνους ἀξίας 922 244 λιρ. στερλ. ἀνεπληρώθη δὲ τὸ λοιπὸν διὰ τοῦ ἐν τῷ τόπῳ παραγομένου τεχνητοῦ ἐρυθροδάνου.

Ἐὰν μελετήσωμεν τοὺς ἡμετέρους ἐμπορικοὺς πίνακας, ἡ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἀνάπτυξιν.

ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	οκάδες	ἀξία δρ.
57		94996	62	212931	197622	67	108435	102384
58	61987	68054	63	65802	66728	68	472795	450459
59	82784	82052	64	122737	139568	69	165979	199995
60	189804	187944	65	64944	82684	70	403258	146843
61	220023	214170	66	37837	41756	71	195656	197834

Καθ' ὅλην τὴν δεκαπενταετίαν ταύτην τὸ Ἑλληνικὸν ἐρυθρόδα-
νον εἰσεκόμισεν διὰ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου 2 243 017 δραχμάς, ἤτοι
647 180 διὰ τὴν πρώτην δετίαν, 528 355 διὰ τὴν δευτέραν καὶ
1 067 482 διὰ τὴν τρίτην. Ἡ τελευταία οὕτω πενταετία εἶναι
γονιμότερα τῶν δύο προηγουμένων, αἵτινες ὁμοῦ λαμβανόμεναι εἶναι
σχεδὸν πρὸς αὐτὴν ἴσαι. Ἡ ἐποψὶς τοῦ βάρους ἔχει τι οὐσιωδῶς
ἀνάλογον καὶ πρὸς τὰς τρεῖς πενταετίας, διότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ
(κατὰ πᾶσαν πιθανότητα) 644 592 ὀκ. ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ 504 218,
ἐν δὲ τῇ τρίτῃ 1 046 123. Ὁ χημικὸς οὕτω ἀνταγωνιστὴς τοῦ
ἡμετέρου ἐρυθροδάνου δὲν ἔμεινε κύριος τοῦ πεδίου τῆς μάχης,
ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ περαιτέρω τοῦ τύπου ἐλπίδες συνδέονται πρὸς
μείζονα ἔτι καλλιέργειαν τοῦ βιομηχανικοῦ τούτου φυτοῦ κατὰ τοὺς
ἐν γένει εὐτυχεῖς ὅρους τοῦ ἡμετέρου κλίματος.

Τὴν τρίτην τάξιν κατέχει τὸ *πρινοκόκκιον*, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνή-
κει κατὰ τὸ ὄνομά του (πρίνου-κόκκος) εἰς τὸ φυτικὸν ἀλλ' εἰς τὸ
ζωικὸν βασιλεῖον, διότι εἶναι τὸ ἄπτερον θῆλυ ζωοφύου, σφαιροειδὲς
καὶ χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τῶν φύλλων δρυὸς
καὶ συλλεγόμενον κατὰ τὸ ἔαρ εἰς ἡλικίαν ἐνὸς ἔτους, ὅτε ἀποξηραί-
νεται καὶ παραδίδεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ παραγωγικὴ ἐπὶ τῆς
πολυζητήτου βαφικῆς ταύτης ὕλης δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρα-
τείας ἀναφαίνεται πρὸ πάντων ἐν ταῖς ὄρειαις αὐτῆς ἐπαρχίαις, με-
ταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἡ Λακωνία καὶ ἡ Ἀρκαδία μετὰ
τῶν γραφικῶν ταύτης διακλαδώσεων, ὡς καὶ αἱ περὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν
Δελφῶν χῶραι. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν ἡ παραγωγή
αὕτη ἠκολούθησε τὴν ἐπομένην ἀνάπτυξιν ἐν τῇ διεθνῇ τῆς συναλ-
λαγῆς σφαίρᾳ.

ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.
57		37229	62	3495	52871	67	1287	38470
58	4863	89311	63	8863	263231	68	293	4652
59	3037	91461	64	4200	117699	69	1189	31770
60	4729	113373	65	4641	131344	70	535	11030
61	2816	45814	66	3033	83736	71	761	16175

Τὸ ἐκ δραχμῶν 1 127 666 δι' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην πο-
σόν, ἀναλυόμενον κατὰ πενταετίαν, παρέχει τὰ ἐξῆς πορίσματα
367 188 ἐν τῇ πρώτῃ, 617 881 ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ 101 497 ἐν
τῇ τελευταίᾳ. Ἡ ἐν ταύτῃ σημαντικωτάτη ἐλάττωσις τοῦ εἶδους
τούτου τῆς ἡμετέρας δασικῆς παραγωγῆς εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας κυ-

βερνητικῆς ἐπιστασίας, ἥτις συνδέεται πρὸς τὰς ὁσημέραι ἐπιτεινομέ-
νας καταστροφὰς τῶν δασῶν, ἐν ταῖς ὁποίαις φαίνεται ὅτι ἡ προκει-
μένη παραγωγή παρέχει τὸ μείζον αὐτῆς μέρος· οὔτε δύναται νὰ
παραδεχθῶ, ὅτι μόνος ὁ συναγωνισμὸς τῆς Μεξικανικῆς *κοκκιρίας*
ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμα τούτο. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἀξιοπερίεργος εἶ-
ναι ἡ κατὰ τὸ ἐπαναστατικὸν ἔτος τοῦ 1863 μέγιστη ἔντασις τῆς
ἐν λόγῳ δασικῆς παραγωγῆς, ἥτις, ὑπερπενταπλασιασθεῖσα τότε σχε-
τικῶς πρὸς τὰ δύο προηγούμενα ἔτη, ἀνέβη εἰς 8 863 ὀκ. καὶ 263
231 δραχμάς. Ἡ ἀτυχεστέρα ἐποψὶς ἀνήκει εἰς τὸ 1868 ἔτος, ἐν
τῷ ὁποίῳ 293 ὀκ. καὶ 4 052 δρ.

Τὴν τετάρτην θέσιν κατέχει τὸ *χρυσόξυλον*, τοῦ ὁποίου τὸ κί-
τρινον χρῶμα εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν βαφικὴν. Ἐν τῇ ἐν λόγῳ περιό-
δῳ οἱ ἐμπορικοὶ ἡμῶν πίνακες σημειοῦσιν αὐτὸ κατὰ μόνον τὰ ἔτη
1859—62 καὶ 1864—71, ἐν οἷς ἡ ὀλικὴ τοῦ προϊόντος κίνησις
μαρτυρεῖ τὰ ἐξῆς πορίσματα·

ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.
59	252956	16609	64	183035	17000	68	700064	94440
60	307743	49469	65	175468	23036	69	706953	74320
61	163900	8715	66	284662	31558	70	365752	38136
62	98151	9881	67	234139	24346	71	123600	13830

Ἡ παραγωγή αὕτη ἀνέρχεται καθ' ἅπασαν τὴν δωδεκαετίαν εἰς
3 556 423 ὀκ. ἀξίας δρ. 399 540, ἤτοι 74 674 δρ. ἐν τῇ πρώτῃ
τετραετίᾳ, 95 940 ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ 220 926 ἐν τῇ τρίτῃ. Ἡ
ἐντασις οὕτω ἀνεπίδεκτος ἀμφισβήτησεως.

Τὴν πέμπτην τάξιν κατέχει ἡ *κηκίς* (κικιδιον), ἥτις εἶναι φω-
λεὰ ζωοφίων κατασκευαζομένη ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν κλάδων δρυὸς
διὰ παρακεντήματος αὐτῶν· εἶναι σχήματος στρογγύλου μετὰ δια-
φόρων ἐξογκώσεων καὶ χρησιμεύει ἰδίως εἰς γραφικὴν μελάνην. Ἡ
παραγωγικὴ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας ἀναφαίνεται ἰδιαι-
τέρως ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ, ἔλαβε δὲ τὰς ἐξῆς διαστάσεις ἐν
τῇ ἐπομένη δεκαπενταετίᾳ·

ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.	ἔτη	ὀκάδες	ἀξία δρ.
57		19593	62	4602	5180	67	14037	17795
58	1846	1642	63	20540	17040	68	19865	19835
59	20264	26382	64	5723	10136	69	12126	14525
60	18049	20373	65	23390	24412	70	48684	45930
61	36767	35997	66	26733	32039	71	27680	36020

Ἐν γένει τὸ ὅλικόν τῆς κινήσεως ταύτης ποσὸν συγκεφαλαιούται εἰς δραχ. 326 904 ἤτοι ἐν τῇ πρώτῃ πενταετίᾳ 103 989, ἐν τῇ δευτέρῃ 88 807 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ 136 405.

Αἱ λοιπαὶ τῆς Ἑλλάδος βαφικαὶ ὕλαι μικρὰν κατέχουσι θέσιν ἐν τῷ διεθνῇ ἡμῶν ἐμπορίῳ. Τοιοῦτοτρόπως ἐκ τῶν ἀνά χεῖρας πινάκων προκύπτει ὅτι ὁ μὲν *ραμνύσπορος* (ἀλατζοχέρι) ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ ἔξαστίᾳ 1860—62, 1864—65 καὶ 1871 ἐξ ὀκάδ. 19 137 ἀξίας δρ. 41 349, ὁ δὲ *κρόκος* (ζαφορά) ἐν τῇ τριετίᾳ 1863—66 ἐξ ὀκάδ. 6164 ἀξίας δρ. 24 893, ὁ δὲ *φλοιὸς* ἐν τῇ πενταετίᾳ 1860—62, 1864 καὶ 1871 ἐξ ὀκάδ. 6 707 ἀξίας δρ. 2 945, τὸ δὲ *ροῦδι* ἐν τῇ τετραετίᾳ 1860, 1864—65 καὶ 1867 ἐξ ὀκάδ. 2 285 ἀξίας δρ. 1 243.

Ἐὰν ἐκ τῆς προκειμένης μελέτης διαφυσῶσι τὰ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ καταναλώσει διάφορα τῆς βαφικῆς φυσικὰ προϊόντα, βεβαίως ὅμως διὰ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν θὰ ἦτο οὐχὶ μικρὰ βοήθεια ἢ πείρα τῶν ἡμετέρων χωρικῶν εἰς περαιτέρω καλλιέργειαν ριζῶν καὶ φυτῶν ποικίλης ἄμα καὶ ἰσχυρᾶς χρωματιστικῆς δυνάμεως. Πόσον δὲ θὰ ἐπωφελεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν παραγωγὴ ἐκ τῆς περαιτέρω τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν ἀναπτύξεως, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ τὸ ἄνθος π. χ. τῆς πατάτας, περὶ τοῦ ὁποίου τελευταῖον μοὶ ἔλεγε φίλος χημικὸς ἐνώπιον χλοεροῦ πατατοφόρου ἀγροῦ, ὅτι περιέχει ἀξιολογωτάτην κιτρῖνην ὕλην, ἣτις ἐν τούτοις ρίπτεται μετὰ τῶν ποτασσούχων κλάδων τοῦ φυτοῦ ἀπόνως καὶ ἀσυλλογίστως!

Η ΔΙ' ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΩΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΓΗΣ.

Ἐπάρχουσι διάφορα συστήματα καλλιέργειας τῆς γῆς. Περὶ τοῦ ἀρίστου δὲ μεταξὺ αὐτῶν πολλαὶ αἰ ἐναντιολογίαι. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ὁ Say καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Rau ὑπερασπίζουσι τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν κυρίων αὐτῆς (αὐτεπιστασία). Ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ H. Passy, ὁ Schmalz, ὁ Baudrillart, θεωροῦσι προτιμώτερον τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειας. Ἐνῶ ἀφ' ἐνός τὸ πρῶ-

τον σύστημα συνδέει τὴν ἰδιοκτησίαν μετὰ τῆς ἐργασίας καὶ δίδει εἰς τὸν ἐργατικὸν μὲν πλῆθυσμὸν τὴν σημασίαν τοῦ γαιοκτήτου, εἰς τὴν τάξιν δὲ τῶν ἰδιοκτητῶν τὴν ἀσφαλεστέραν κοινωνικὴν βάσιν, ἐκείνην τουτέστιν, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς σφραγίδος τῆς ἐργασίας· ἀφ' ἐτέρου αἰ πρὸς τὴν γῆν σχέσεις τῶν ἀνθρώπων συνδέονται πρὸς τὴν πολιτικὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐπικρατείας τόσον στενῶς, ὅσον δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ὁ μικρὸς ἢ μέγας ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐχόντων τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ χώρᾳ γαιῶν. Μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν γαιοκτητῶν; Ἀδύνατος ἢ δι' αὐτεπιστασίας καλλιέργεια τῶν μεγάλων περιφερειῶν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἀριστοκρατικὴ ἀπὸ τῶν γαιῶν κοινωνία. Μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν γαιοκτητῶν; Εὐκολωτέρα ἢ ὑπ' αὐτῶν καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν τῶν, συγχρόνως δὲ καὶ δημοκρατικὴ ἀπὸ τῆς κατατομῆς τῶν γαιοκτησιῶν κοινωνία. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πρόδηλος εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος τῆς διὰ μισθωτῶν καλλιέργειας, εἰς τὴν δευτέραν τὸ δι' αὐτεπιστασίας ἀποβλέπει εἰς εὐρυτάτους ὀρίζοντας.

Ἐν τούτοις δὲν προτίθεμαι τὴν περαιτέρω σύγκρισιν τῶν δύο τούτων συστημάτων. Μοὶ ἀρκεῖ ὅτι ὑπάρχει τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθωτῶν καλλιέργειας. Φέρε ἴδωμεν τὰ κατ' αὐτὸ προσόντα. Ὅτι σχηματίζει τάξιν εἰδικῶν ἀνθρώπων, ἐπαγγελλομένων τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, πρόδηλον. Ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀνθρώπων τούτων εἶναι ἢ ὅσον ἐνεστι μείζων κάρπωσις τοῦ παρ' αὐτῶν μισθωθέντος κτήματος, ἐπίσης φανερόν. Ἐντεῦθεν αἱ μέθοδοι τῆς καλλιέργειας λαμβάνουσι μεγάλην ἀποτελεσματικότητα ἐν ταῖς χερσὶν τῆς εἰδικότητος. Ὅτι δύναται ὁ κύριος τῆς γῆς νὰ ἐγκαλείψῃ, εἰς ἄλλας ιδέας ἀποκλίνων, διὰ τὸν μισθωτὴν εἶναι ἀσυγχώρητος ἔλλειψις. Δι' αὐτὸν ἡ γῆ εἶναι ὄργανον ἀλλότριον, τὸ ὁποῖον λαβὼν ἀντὶ μισθοῦ πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ ὅσον τὸ δυνατόν πλείοτερον. Ἄλλ' ἰσχυρίζονται τινές, ὅτι ὁ μισθωτῆς ἔχει τοιοῦτοτρόπως συμφέρον νὰ ἐξαντλήσῃ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου τὴν μισθωθεῖσαν αὐτῷ γῆν,

Ἀληθῶς ἡ πρότασις αὕτη δὲν στερεῖται σπουδαιότητος, ἐν τούτοις σχεδὸν αἶρεται τὸ ἐκ τοῦ συμφέροντος ἐκείνου μειονέκτημα τῆς διὰ μισθωτῶν καλλιεργείας, ἐὰν ἡ μίσθωσις συνομολογῆται ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ μισθωτὴς ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ τῷ κτήματι ἐπὶ τόσον διάστημα χρόνου, ὅσον ἀρκεῖ ἵνα ἐλαττώσῃ τὸ συμφέρον τοῦ εἰς ἄμετρον ἐπίτασιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπομένως ἐξάντησιν τῆς γῆς.

Ἄλλ' ἡ μίσθωσις καὶ μάλιστα μεγάλων κτημάτων δὲν εἶναι δυνατὴ εἰμὴ ὅπου ὑπάρχουσι μεγάλα κεφάλαια, διότι ὁ μισθωτὴς χρῆζει πολλῶν κεφαλαίων οὐ μόνον πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἐπιχειρήσῃ ἐπὶ τοῦ κτήματος πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται πρὸς τελειότεραν καλλιέργειαν αὐτοῦ. Ἡ καταβολὴ ἐν τούτοις τοσοῦτων κεφαλαίων ἐπὶ τῆς γῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς βεβαιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ μισθωτὴς ὅτι αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἐκ τῆς τελειότερας καλλιεργείας καὶ βελτιώσεως τοῦ κτήματος προκύψουσαν ὠφέλειαν. Πρὸς τοῦτο δέον οὐ μόνον ἡ μίσθωσις νὰ ἔχῃ μακρὰν διάρκειαν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος νὰ μὴ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ στερήσῃ τὸν μισθωτὴν τοῦ κτήματος, ἐνόσω διαρκεῖ ἡ μίσθωσις. Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα νομοθεσία, ἐνῶ ἀφ' ἐνός δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν συνομολόγησιν μακροχρονίων μισθώσεων, ἀφ' ἑτέρου παρεμβάλλει κυριώτατον κώλυμα εἰς τὸ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα αὐτῶν, διότι κατὰ τὸ ἔτι ἰσχύον παρ' ἡμῶν Ῥωμαϊκὸν δίκαιον ὁ ἰδιοκτήτης διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν ἐκμίσθωσιν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκποιήσεως τοῦ κτήματος, ἐκποιουμένου δὲ τούτου ὁ ἀγοραστὴς οὐδεμίαν ἔχει ὑποχρέωσιν εἰς ἐξακολούθησιν τῆς μισθώσεως, ὥστε ὁ μισθωτὴς ἀποδιωχόμενος ἔχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως μόνον κατὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος αὐτῷ τὸ κτῆμα.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ μισθωτὴς καὶ ἂν ἔχῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον μεμισθωμένον κτῆμα, δυσκόλως θέλει ἀποφασίσει νὰ καταβάλῃ πολλὰ κεφάλαια πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ καὶ τελειότεραν παραγωγὴν, ἅμα φοβεῖται μὴ τυχόν ἀπο-

λέσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τὴν βασιμωτέραν ἐγγύησιν τῆς ἀποζημιώσεώς του, δηλαδὴ τὸ κτῆμα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἐκμισθώσαντος ἀποζημίωσιν, πάντοτε ὁ κίνδυνος τοῦ ἀναξιογρέου αὐτοῦ, ἡ βραδύτης τῆς πληρωμῆς καὶ ἡ δυσχέρεια τῆς ἐξευρέσεως τοῦ πρὸς ἀποζημίωσιν ποσοῦ, μεθ' ὄλων τῶν παρεπομένων χρονοτριβῶν καὶ δαπανῶν, εἶναι ἀρκούντα αἷτια εἰς ἀποθάρρυνσιν τῆς δι' ἐκμισθώσεως σπουδαίας οικονομικῆς ἐν τῷ τόπῳ παραγωγῆς.

Ἡ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ βιομηχανικὴ αὕτη δυσαρμονία εἶναι προῖον ἰδεῶν ἄλλης κοινωνικῆς καταστάσεως, τῆς ὁποίας οἱ ὄροι εἶναι ἤδη ἱκανῶς ἀπρηχαιωμένοι, ὁ δὲ κατ' αὐτὴν ἀπόλυτος χαρακτήρ τοῦ δεσπότη τῆς γῆς πρόδηλος. Ὅταν ὁμως ὁ ἰδιοκτήτης δίδῃ τὸ κτῆμά του ἐξ ἐλευθέρως θελήσεως καὶ ἐν καθαρᾷ ἐπιγνώσει διὰ δέκα ἢ εἴκοσιν ἔτη εἰς μισθωτὴν, τὸ συμφέρον τῆς νεωτέρας κοινωνίας ἀντιτίθεται στερεῶς πρὸς πᾶσαν μεταγενεστέραν παλιμβουλίαν, ἥτις διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀπαλλοτριώσεως τοῦ κτήματος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ κτήματος καὶ ἐπομένως τὴν ἐλάσσονα, ὡς ἐξετέθη, παραγωγὴν τῆς γῆς. Ἀπ' ἐναντίας τὸ κοινωνικὸν συμφέρον ἀπαιτεῖ, ἵνα καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς μισθώσεως λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν (κατὰ τινὰ εὐλογοφανῆ συναρμολόγησιν τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων) ἡ ἐπιθυμία τοῦ μισθωτοῦ εἰς περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς μισθώσεως. Χώρα δὲ, τῆς ὁποίας ἡ ἀγροτικὴ καλλιέργεια στηρίζεται ἀναγκαίως κατ' οὐσιῶδες μέρος εἰς τὸ διὰ μισθώσεως σύστημα, τρέχει πάντως σπουδαιότατον κίνδυνον ἐκ τῆς νομοθετικῆς παραμελήσεως τῶν συμφερόντων τῶν μισθωτῶν.

Ἐξετάσωμεν ἤδη πῶς δύναται νὰ ἀποκτήσῃ πλείονα οικονομικὴν ἀξίαν τὸ σύστημα τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιεργείας τῆς γῆς καὶ τίνες αἱ πρὸς τοῦτο τροποποιήσεις τῶν κυριωτέρων ἐν ταῖς νεωτέραις νομοθεσιῶν. Κατὰ τὸ Γαλλικὸν δίκαιον (κῶδ. ἀρθ. 1743) ἐὰν ὁ ἐκμισθωτὴς πωλήσῃ τὸ κτῆμα, ὁ ἀγοραστὴς δὲν δύναται νὰ ἀποδιώξῃ τὸν διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου μισθωτὴν, ἐκτὸς ἐναντίας κατὰ τὴν περὶ μισθώσεως σύμβα-

σιν συμφωνίας, ὅτε ὁμως ἀπαιτεῖται προειδοποίησις ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων πρὸ ἑνὸς τουλάχιστον ἑνιαυτοῦ (ἄρθ. 1748) καὶ προηγουμένη τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ μισθωτοῦ ἀποζημίωσις παρὰ τοῦ ἐκμισθώσαντος ἢ τοῦ εἰς ὃν οὗτος ἐξεποίησε τὸ κτήμα (ἄρθ. 1749). Τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα παρεδέξατο καὶ ὁ Ἰταλικὸς κώδεξ (ἄρθ. 1597 — 1600), ὅστις παραδέχεται πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἐν ἐλλείψει δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἐὰν ἡ κατοχὴ τοῦ μισθωτοῦ ᾖναι προγενεστέρα τῆς πωλήσεως, ὁ ἀγοραστής ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέψῃ τῷ μισθωτῇ τὴν χρῆσιν τοῦ κτήματος ἐφ' ὅσον χρόνον προκειμένου περὶ ἀγροτικῶν κτημάτων (ἄρθ. 1622 καὶ 1623), ἀπαιτεῖται ἵνα οὗτος ἀπολαύσῃ ὅλους τοὺς καρποὺς τοῦ μισθωθέντος κτήματος.

Ἀπλούστερον σύστημα ἠκολούθησαν ὁ Πρωσσικὸς καὶ ὁ Αὐστριακὸς νόμος. Κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ § 135 (μερ. α' τίτλ. β') τοῦ Πρωσσικοῦ, ἐὰν παρεχωρήθῃ τῷ ἔχοντι δικαίωμα προσωπικὸν ἐπὶ πράγματι ἢ νομῇ αὐτοῦ, ἀποκτᾷ οὗτος πραγματικὸν ἐπ' αὐτοῦ δικαίωμα, ὅπερ φυσικῶ τῷ λόγῳ ἐπὶ μισθώσεως ἀποκρούει καὶ τὸν ἰδιοκτήτην καὶ τὸν πρὸς ὃν οὗτος πωλεῖ, καθὼς καὶ πάντα ἄλλον (§ 137). Ὁ δὲ Αὐστριακὸς νόμος (§ 1095) ὀρίζει ὅτι, ἐὰν ἡ περί μισθώσεως σύμβασις ἐνεγράφη εἰς τὰ δημόσια βιβλία, τὸ δικαίωμα τοῦ μισθωτοῦ θεωρεῖται ὡς πραγματικόν, ὅπερ ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ διὰ τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον ὁ ἀποκτῶν τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τοῦτο ὁ Αὐστριακὸς νόμος εἶναι τελειότερος τοῦ Πρωσσικοῦ, διότι τὸ σύστημα τῆς μεταγραφῆς ἐξασφαλίζει τοὺς τρίτους καὶ ἐπομένως τὴν κυκλοφορίαν τῶν κτημάτων, τὸ ὅποιον ἡ Πρωσσικὴ τοῦ κτήματος κατοχὴ ἐντελῶς παρεῖδε.

Τὸ δὲ νομοσχέδιον τοῦ ἡμετέρου ἀστικοῦ νόμου, συμφῶνως πρὸς τὸ κείμενον καὶ τὴν περαιτέρω ἐρμηνευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Γαλλικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ, ὀρίζει ὅτι ἐπὶ ἐκποίησεως τοῦ μισθωθέντος κτήματος, ἢ καὶ ἄλλης παραχωρήσεως ἐμπραγμάτου δικαίωματος ἀποκλείοντος τὴν χρῆσιν αὐτοῦ

(ἐμφύτευσις, ἐπικαρπία, κλπ.) ὁ νέος κτήτωρ, ἢ δικαιοῦχος ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν μίσθωσιν ἀποδεικνυομένην διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἐκτὸς ἐὰν κατὰ τὴν σύμβασιν συνεφωνήθῃ ἢ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐξοδος τοῦ μισθωτοῦ, πρὸ τῆς ὁποίας οὗτος ἐπὶ ἀγροτικῶν κτημάτων (ἄρθ. 1634 καὶ 1636) λαμβάνει ὡς ἀποζημίωσιν τὸ τρίτον τοῦ μισθώματος τοῦ ὑπολοίπου χρόνου τῆς μισθώσεως, ἐξερχόμενος ἐν ἔτος ἀφ' ἧς εἰδοποιηθῇ. Ἐὰν ἡ μίσθωσις δὲν ἀποδεικνύηται διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἐγγράφου, ὁ μισθωτὴς οὐδὲν ἔχει ἐπὶ τοῦ κτήματος δικαίωμα ἐκτὸς ἀτομικῆς κατὰ τοῦ ἀπαλλοτριώσαντος ἰδιοκτήτου ἀποζημίωσεως (ἄρθ. 1637).

Ἐκ τοῦ ἀνά χεῖρας σχεδίου τοῦ Ἑλληνικοῦ κώδικος ἐλλείπει κατὰ μίμησιν τοῦ Ἰταλικοῦ τὸ πολύτιμον στοιχεῖον τῆς μεταγραφῆς, ὅσον ἀφορᾷ μεγάλην κατηγορίαν μισθώσεων, ἐκείνας τοῦτέστι ἐν αἷς ὠρίσθη χρόνος διαρκείας ἐλάσσω τῶν 9 ἐτῶν (ἐν Γαλλίᾳ 18). Ἡ μεταγραφή, ἢ ἐπίσημος δηλαδὴ πράξις ἥτις διὰ τῆς μεσολαβήσεως δημοσίων βιβλίων ἀφίνει σταθερὰ καὶ εὐκόλα ἔχνη πρὸς πάντα τρίτον, ἐθεωρήθη ἀναγκαία διὰ μόνας τὰς μακροχρονίους μισθώσεις. Ἡ διάκρισις ἔχει τι οὐσιωδῶς αὐθαίρετον πρὸς χώραν μάλιστα, τῆς ὁποίας αἱ περὶ τὴν γῆν μισθώσεις περιορίζονται συνήθως εἰς μικρὰς διαρκείας. Ἐθεωρήθησαν λοιπὸν διὰ μεγάλην κατηγορίαν μισθώσεων οἱ τρίτοι ὡς ὑπόχρεοι νὰ παρακολουθῶσι τὰς προηγουμένας νομικὰς σχέσεις τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπαλλοτριούντος, ἀπὸ συμβολαιογράφου εἰς συμβολαιογράφον καὶ διὰ τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἀποκτᾶται βεβαία χρονολογία εἰς τὰ ἰδιωτικά ἐγγράφα, ἵνα ἀποτολμήσωσι τὴν ἀγορὰν τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀσφαλεστέρα μέθοδος, ἵνα καταστήσῃ δυσκινητότερον τὸν πλοῦτον τῶν γαιῶν. Ἐνῶ ἡ νεωτέρα οἰκονομία τῶν ἐπικρατειῶν συνίσταται εἰς τὴν ταχύτητα καὶ βεβαιότητα τῆς κυκλοφορίας τῶν πραγμάτων, προτείνεται εἰς τὸν ἡμέτερον νομοθέτην νὰ ὀπισθοδρομήσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὰς γαίας.

Τὸ κύριον ἐπιχείρημα τῶν ἀντιλεγόντων συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ μίσθωσις δὲν τίκτει πραγματικὸν δικαίωμα. Βεβαίως τὸ ἐκ τῆς μισθώσεως δικαίωμα δὲν εἶναι τοιοῦτον, δυνάμενον νὰ ἐνασκηθῆῖ κατὰ παντὸς τρίτου. Ἐν τούτοις, ὡς ἐξετέθη ἤδη, ἡ νεωτέρα νομικὴ πρόοδος ἀναγνωρίζει εἰς τὴν μίσθωσιν ὅ,τι ἐντελῶς ἀρνεῖται εἰς αὐτὴν τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, διότι ὁ νέος κτήτωρ ὑποχρεοῦται νὰ ἀνεχθῆῖ τὴν μίσθωσιν καὶ ἐὰν ἀγνοῆῖ αὐτὴν ἢ τὴν ἔκτασίν τῆς. Ἐχουσι λοιπὸν κυριώτατον συμφέρον νὰ γνωρίζωσιν οἱ τρίτοι οὐ μόνον τὴν μακρᾶς διαρκείας μίσθωσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐν γένει διὰ δημοσίου ἢ βεβαίας χρονολογίας ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ἀποδεικνυομένην.

Ἐκτὸς τῆς τοιαύτης ἀναγνωρίσεως τοῦ δικαίωματος τοῦ μισθωτοῦ, ἰδιαιτέρως ἀξιοσημεῖωτος εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς ἀπέναντι τῆς ἰσχυροῦσης νομοθεσίας νεωτερισμὸς ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς διὰ τῆς μισθώσεως καλλιεργείας τῆς γῆς. Ἐνῶ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἢ ἐπὶ διετίαν καθυστέρησις τοῦ μισθώματος παρέχει δικαίωμα τῷ ἐκμισθωτῇ ἵνα ἀπαιτήσῃ τὴν διάλυσιν τῆς μισθώσεως, ὁ Γαλλικὸς νόμος ὡς καὶ ὁ Ἰταλικὸς καὶ τὸ νομοσχέδιον τοῦ ἡμετέρου ἀστ. κώδικος ἠκολούθησαν ἐτέραν ὁδὸν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀφίνεται ἡ ἐκτίμησις τῶν περιστάσεων εἰς τὸν δικαστὴν, ὅστις κατὰ τὸ ἡμέτερον νομοσχέδιον δύναται νὰ κηρύξῃ διαλελυμένην τὴν μίσθωσιν ἐνεκεν μὴ ἐκπληρώσεως οὐσιῶδους τινος ὑποχρεώσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οὐσιωδεδεστάτη εἶναι ἡ ὑποχρέωσις τῆς καταβολῆς τοῦ μισθώματος, ὅταν ὅμως ἐκ τῶν ἐνότων ἀποδειχθῆῖ κρίσιμός τις θέσις διὰ τὸν μισθωτὴν, ἀνωτέρα βία καὶ ἄλλα ἀποχρῶντα τῆς καθυστερήσεως τοῦ μισθώματος δικαιολογήματα, ἢ διακριτικὴ ἐξουσία τοῦ δικαστοῦ δύναται νὰ παρέμβῃ ὑπὲρ τῆς δικαιοτέρας καὶ ἐπιεικεστέρας ἅμα λύσεως τοῦ ζητήματος, εἴτε διὰ τῆς παροχῆς νέας προθεσμίας πρὸς καταβολὴν τοῦ μισθώματος, εἴτε διὰ τῆς περαιτέρω ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ ἐπὶ ἐγγυήσει κλπ.

Ἡ νομικὴ προστασία τοῦ μισθωτοῦ ἐπὶ τοῦ κτήματος

ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ συστήματος τῆς δι' ἐκμισθώσεως καλλιεργείας τῆς γῆς. Δὲν ὑπολείπεται εἰμὴ ἢ ὑπαρξίς μεγάλων ἰδιοκτησιῶν, μεγάλων κεφαλαίων καὶ γεωπονικῶν εἰδικότητων, ἵνα λειτουργήσῃ τὸ σύστημα τοῦτο ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἀκμῇ. Ἄλλ' ἐνῶ δυνάμεθα νὰ εὐχρηθῶμεν τὴν συγκρότησιν τῶν δύο τελευταίων οἰκονομικῶν ἐφοδίων, εἴτε διὰ μέσου τῆς ἀναπτυσσομένης ἐν τῷ τόπῳ πίστεως καὶ βιομηχανίας, εἴτε διὰ τῆς μορφώσεως ἰδιαιτέρων πρακτικῶν γεωργικῶν σχολῶν, ἀφ' ἑτέρου ὁ κατακερματισμὸς τῶν ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆῖ ὡς ἀσυμβίβαστος εἰς τὴν δι' ἐκμισθώσεως καλλιέργειαν, διότι καὶ αἱ γαῖαι, ὅπως καὶ τὰ χρήματα καὶ αἱ ἐργασίαι, δύνανται νὰ υποβληθῶσιν εἰς τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τοῦ συνεταιρισμοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΥΚΑΕΙΑΗΣ.

ΒΙΩΤΙΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ.

Τὰ συμπτώματα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μεγάλους πληθυσμούς. Ἴνα κρίνωμεν, ἂν περισσότερον προοδεύῃ λαὸς τις ἢ ὀπισθοδρομῆ, ἀπαραίτητος εἶναι ἡ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐξακρίβωσις τῶν βιωτικῶν αὐτοῦ τάσεων. Ὅποιοι π. χ. ἦσαν οἱ ἐργάται τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως δεκαετίαν, ὅποιοι κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ ὅποιοι νῦν; Μεταξὺ τῶν διαφορῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ, ἢ ἀπολαυστικὴ ἐποψὶς περιέχει διδακτικώτατα μαθήματα.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ δεκαετίᾳ παρατηρεῖται ἐντὸς τῶν πυκνοτέρων τῆς Ἑλλάδος ἀστικῶν πληθυσμῶν ὁρμή τις πρὸς τὴν τῶν ἡδονῶν ἀπόλαυσιν ἀξία πολλῆς προσοχῆς. Ἐὰν λάβωμεν ὡς βάσιν τὴν Ἀθηναϊκὴν ζωὴν, ὁμολογουμένως αὕτη ἐπήδησεν ὀλόκληρον βῆμα πρὸς ἄγνωστον τὸ πρὶν ὀρίζοντα. Πρέπει τις, ὠπλισμένος διὰ φιλοσοφικῆς διαθέ-

σεως νὰ περιμείνη τὴν ὥραν τῶν θεατρικῶν διαλύσεων, ἵνα κρίνη ἐκ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἀπερχομένου πλήθους. Ἡ κοινωνία κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην φαίνεται ὡς διατελοῦσα ὑπὸ θεραπείαν ἰατροῦ, ἢ συνταγὴ τοῦ ὁποίου συνίσταται ἐν τῇ ἐπομένῃ ἐκφραστικῇ λέξει «διασκεδάσον.» Ὁμολογῶ ὅμως, ὅτι μέχρι τοῦδε ἠγνόουν τὴν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν διάδοσιν παρ' ἡμῖν τῆς ψυχικῆς οὐδύνης, ἵνα ὑποτεθῇ μέχρις ἐπὶ τοσοῦτον ἀναγκαῖον τὸ βάλσαμον.

Διὰ τοῦτο ἐπέμεινα πλείοτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου τούτου. Ἡθέλησα νὰ μάθω τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκουσιν αἱ συνωθούμεναι αὐται χιλιάδες τῶν θεραπευομένων. Κατὰ πρῶτον κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἀτόμων. Ἄν καὶ δὲν ἔχωμεν ἐν Ἑλλάδι καθιερωμένον ἐργατικὸν ἔνδυμα, ὑπάρχουσιν ὅμως σημεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κεφαλαιούχος καὶ ὁ βιομήχανος ἀστὸς διακρίνεται τοῦ διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐργαζομένου χειρῶνακτος. Ἐκτὸς ἐξαιρέσεων δύναται τις ἐν γένει νὰ παραδεχθῇ, ὅτι τὸ κύριον τοῦ θεατρικῶς διασκεδάζοντος πληθυσμοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῆς μέσης τάξεως. Ἡ ἠθικὴ στενοχωρία αὐτὴν ἰδίως ἔχει καταλάβει, διὰ τοῦτο καὶ τὴν θεραπείαν τῆς διασκεδάσεως ἐφαρμόζει αὐτὴ εἰς ὅσον ἔνεστιν εὐρυτέραν κλίμακα. Δὲν ἠρκέσθη ἐν τὰς παρατηρήσεις ταύτας· ἐπεσκέφθη τὰ ἐργατικά τῶν Ἀθηνῶν κέντρα ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ τῶν θεατρικῶν διασκεδάσεων ἀκμῇ. Εὖρον δ' ὅτι ὁ κύριος πάντοτε ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐργατικὸς τύπος εἶναι ἡ ἀπόλαυσις τοῦ καφενεῖου καὶ τοῦ οἰνοπωλείου. Ἡ διάκρισις αὐτὴ εἶναι κεφαλαιώδης. Ἴσως ἐρωτήσῃ τις «ποῖον τῶν δύο συστημάτων προτιμώτερον;» Ὑποθέτω δὲ ὅτι ἡ νέα σχολὴ τῶν πολιτικῶν τοῦ τόπου ἰατρῶν ἔχει ἐτοιμὴν τὴν ἀπάντησιν. Ἐν τούτοις ἐγὼ θὰ προετίμων μείζονα νυκτερινὴν ἀνάπαυσιν χάριν μείζονος καὶ κρείττονος ἡμερησίας ἐργασίας. Ὅταν δὲ μοι ἔλεγε νέος τις «τέλος πάντων ἔχομεν ποῦ νὰ περάσωμεν τὴν ὥραν,» ὑπώπτευσα ὅτι ἤκουσα ἀνθρώπου, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ὕπνος, ἢ πρωϊνὴ ἐγερσις, ὁ χρόνος τῆς μελέτης καὶ ἐργασίας δὲν εἶχον ἀρκετὴν φωνήν.

Ἴσως ἀπατῶμαι ἐξ ἰδίου σωματικοῦ ἀμαρτήματος. Ἄλλ' ὁσάκις δὲν κατεκλίθη ἱκανῶς πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, ὑπῆρξα δύσκολος τῆς ἐπιούσης ἐργάτης. Πόση δὲ διαφορὰ εἰς τὴν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας, ὅταν ἀρχίζῃ αὐτὴ ἀκόπως μετὰ τῆς ἡμέρας τοῦ Θεοῦ!

Ἐν γένει ἡ ἀνάπτυξις τῶν διασκεδαστικῶν τάσεων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπερέβη τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας κοινωνίας καὶ δὴ ὑπεράνω πάσης περὶ τὰ εἰσοδήματα ἀναλογίας. Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ κατηγήσεως πρὸς τὴν μοναστικὴν ζωὴν. Ἄλλ' ὅταν τὸ ρεῦμα τῆς ἀπολαυστικῆς ἡδονῆς ὑπερχειλίξῃ, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀπισθοδρομικὸς ὁ φωνάζων «προσέξατε εἰς τοὺς φραγμούς.»

Ἡ διασκεδαστικὴ βιομηχανία ἀποτείνεται πρὸς τὸ μᾶλλον κατωφρὲς τῶν κλίσεων τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν, οἱ κυρίως ἐργατικοὶ πληθυσμοὶ κέκτηνται ἰδιαιτέρον ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαφέρον. Πέριξ ἐνὸς οἰνοπώλου διασκεδαστοῦ συντρίβεται τὸ μέλλον τῆς ἐργατικῆς οἰκογενείας πολὺ ταχύτερον τῆς τοῦ ἀστοῦ ἐνώπιον τῶν ἀμφιβόλων ξενικῶν θεαμάτων. Ἐκ πολλῶν διδομένων φαίνεται, ὅτι ἡ γενεὰ ἐκεῖνη, ἥτις ἐκ τῶν ἐργατικῶν τῆς ἀποταμιεύσεων ἀπέβλεψε τόσον ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ἀνωτέρας τῶν κεφαλαιούχων βαθμίδας, ἢ γενεὰ αὐτῆ, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἀναλογιῶν, οὔτε ἀπογόνους ἀφίνει οὔτε μιμητάς. Αἱ μὲν δαπάναι αὐξάνουσι ταχύτερον τῶν εἰσοδημάτων, ἢ δὲ ἐργατικὴ δύναμις αὐξάνει ὀλιγώτερον τῆς ἐξαντλήσεως αὐτῆς. Ἡ ἡδονὴ ὑπὸ τὰς πολλὰς αὐτῆς μορφὰς λαμβάνει ὁσημέραι καταπληκτικὰς διαστάσεις ἐντὸς λαοῦ περιφήμου διὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἐγκράτειαν.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶναι ἀποκλειστικὴ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας περιουσία. Ἀπαντῶνται καθ' ὅλα τὰ ἔθνη τῆς νεωτέρας ἐποχῆς. Ὅταν κατὰ τὸ 1833 ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὴν κοινωνικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν (εἶθε καὶ ἡ ἡμετέρα Βουλὴ νὰ ὑψωθῇ μίαν ἡμέραν μέχρι τοιοῦτων σημείων), ἡ διορισθεῖσα ἐπιτροπὴ

ἠρώτησε τὸν Wallwork-Sefton «Νομίζετε, ὅτι αἱ ἔξεις τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶναι ἐπίσης καλαὶ νῦν ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1814 καὶ 1815; — Ἀπ. Ὅσον περισσότερον μελετᾶ τις τὸ παρελθόν, τόσον πλείοτερον πείθεται, ὅτι κατ' αὐτὸ ἐν γένει οἱ τρόποι τοῦ λαοῦ, συλλήβδην θεωρουμένου, ἦσαν ἄπλοὶ καὶ ἄξεστοι, αὐτὸς δὲ ἀγροϊκὸς καὶ ἀμαθής. Σήμερον ὑπάρχει διάκρισις τις πλέον ἀπότομος μεταξὺ εἰδῶν τινῶν ἐργατικῶν. Τινὲς μεταξὺ αὐτῶν ἀφοσιουσι ὅλον τὸν χρόνον, τὸν ὅποιον ἐξοικονομοῦσιν ἐκ τῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν· οὗτοι δὲ εἶναι οἰκονόμοι καὶ ζῶσιν ἀνέτως. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄλλοι, οἵτινες ἀποστρέφονται τὴν οἰκονομίαν, δαπανῶσι πολὺν χρόνον καὶ πολὺ ἀργύριον εἰς τὸ οἶνοπωλεῖον, ἔχοντες δὲ τὴν συνήθειαν νὰ ἀγοράζωσιν ἐπὶ πιστώσει καὶ νὰ ἐνεχυριάζωσι τὰ πράγματά των, μένουσι πάντοτε πτωχοί. — Ἐρ. Νομίζετε, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων καλὰς ἔξεις καὶ τῶν διδομένων εἰς τὴν μελέτην εἶναι μείζων νῦν ἢ πρό τινῶν ἐτῶν; — Ἀπ. Δὲν δύναμαι νὰ ἀπαντήσω ἀκριβῶς. Ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι οἱ ἐλαττωματῖαι εἶναι πλέον ἐλαττωματῖαι, καὶ οἱ εὐφυεῖς πλέον εὐφυεῖς ἢ πρότερον.»

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καθ' ὅλα τὰ χρονικὰ σημεῖα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἐναντίον τῆς φυσικῆς τάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου πρὸς τὴν φθοράν. Ἀλλ' ἐξόχως ἡ ἀνάγκη αὕτη παρίσταται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Εἰς τὰ οἶνοπωλικὰ καὶ θεατρικὰ πρόθυρα συζητεῖται παρ' ἡμῖν κᾶτι πλείοτερον τῆς ἀπλῆς ἀπὸ τῶν ψυχικῶν νόσων θεραπείας. Ἡ οἰκονομικὴ οὕτω καὶ ἀστυνομικὴ τῆς πολιτείας ἀποστολὴ πρέπει ἐντὸς τῶν εὐλόγων τῆς ἐπιστήμης μέτρων νὰ συνεταιρίσῃ τὰς προσπάθειάς αὐτῶν εἰς ἀποσόθῃσιν δεινοῦ ἐν τοῖς κοινωνικοῖς θεμελίοις κινδύνου.

ΔΑΠΑΝΑΙ ΕΙΣ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΕΡΓΑΤΩΝ.

Καθὼς ἡ γῆ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ καταβολῆς κεφαλαίων εἰς παντοῖα βελτιώσεως ἔργα τελειοποιεῖται καὶ μείζονα ἀξίαν ἀποκτᾶ, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς δύνამις παραγωγικὴ, καθίσταται τελειότερος καὶ πολυτιμώτερος διὰ τῆς εἰς τὴν κατὰ σκοπὸν μόρφωσιν αὐτοῦ δαπάνης τῶν προσηκόντων κεφαλαίων. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὸ κεφάλαιον συσσωματοῦται, οὕτως εἰπεῖν, μετὰ τῆς δυνάμεως τῆς γῆς ἢ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δημιουργεῖ τὰς μεγάλας ἐκείνας ἐπὶ τῶν ἀμοιβῶν διαφορὰς, αἵτινες, προστιθέμεναι εἰς τὴν ποιικιλίαν τῶν φυσικῶν προτερημάτων, σχηματίζουσι τὴν κοινωνικὴν κλίμακα τῶν οἰκονομικῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀπολαύσεων. Τὸ κεφάλαιον λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἰδιαιτέρα παραγωγικὴ δύνამις, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' εἶναι καὶ λίπασμα τῶν ἐτέρων δύο παραγωγικῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὀργάνων (φύσις, ἐργασία).

Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν προορίζονται οἱ οἰκογενειακοὶ καρποί, λαμβάνει καὶ ἡ δαπάνη εἰς περαιτέρω διαμόρφωσιν αὐτῶν τὰς προσηκούσας αὐτῇ διαστάσεις. Καὶ οἱ μὲν χειρώνακτες ἀπαιτοῦσι τὴν μικροτέραν δαπάνην, οἱ δὲ εἰς μᾶλλον πολύπλοκα ἔργα παρασκευαζόμενοι μείζονος κεφαλαίου δέονται, οἱ δὲ εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐπιστήμης ἢ τέχνης ἀφοσιωμένοι κατὰ πολὺ ἐτι μείζονα δαπάνην προκαλοῦσι. Ἐὰν ἡ κοινωνία ἔχῃ ἀνάγκην τῶν ἔργων τῶν τάξεων τούτων, ἐξ ἅπαντος ὑπολογίζει ἐν τῷ μισθῷ, τὸν ὅποιον καταβάλλει αὐτοῖς, καὶ ἀνάλογον ποσὸν εἰς βαθμιαίαν χρεωλυτικῶς ἐπιστροφὴν τῆς προκαταβληθείσης διὰ τὴν ἐργατικὴν μόρφωσιν δαπάνης. Δὲν τὸ πράττει ἡ κοινωνία; Γρήγορα ἢ ἀργὰ τὰ διάφορα ταῦτα ἔργα θέλουσι καταπέσει εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ἀτελείας, τὸ ὅποιον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διδομένην ἀμοιβήν.

Τῆς ἀπολύτου ταύτης ἀρχῆς συμβαίνει τροποποιήσις, ὅταν ἡ κοινωνία ἀναλαμβάνη εἰς ἑαυτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον οὐσιῶδες μέρος τῆς πρὸς μόρφωσιν τῶν ἐργατῶν δαπάνης. Τοιοῦτοτρόπως αἱ πολυάριθμοι ὑποτροφίαι τῶν νεωτέρων χρόνων, συνετέλεσαν κατὰ τὸν Smith, εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῶν ἔργων τῶν λογίων, οἵτινες οὔτε νὰ ὄνειρευθῶσι δύνανται τοὺς μεγάλους π. χ. μισθοὺς τῶν ἐν Ἀθήναις σοφιστῶν. Ἀλλὰ τότε ἡ ἐπιστημονικὴ μόρφωσις ἐβάρυνε μόνους τοὺς οἰκογενειακοὺς πόρους ἐκάστου. Ἐν τῷ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δωρεὰν κατὰ τὴν νῦν Ἑλλάδα συστήματι τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆ ἀλήθεια λαμβάνει ὁσημέραι εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν· οὐδὲ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς πρὸς αὐτὴν ἄσχετον τὴν φανερὰν ὑποτίμησιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικῶν ἔργων.

Πρὸς ἐξέυρεσιν τῆς ἀναγκαίας πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ δαπάνης ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασις. Οὕτως ἐν Τουρκίᾳ συναθροίζονται οἱ παῖδες ἐντὸς τοῦ ναοῦ, κάθηνται μετὰ τοῦ διδασκάλου φύρδην μίγδην κατὰ γῆς, καὶ ὅλοι, διδάσκαλος καὶ μαθηταί, ἐπαναλαμβάνουσιν ἀπνευστί τὰς αὐτὰς λέξεις διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, εἴτε ἀνιόντος εἴτε κατιόντος. Κατόπιν, προιούσης τῆς ἡλικίας, ὁ παῖς μεταβαίνει εἰς ἐργαστήριον ἢ εἰς ἀνώτερον σχολεῖον, ἵνα ἀντὶ πάσης εὐθηνίας ἐφοδιασθῇ διὰ τῶν ἀτελῶν ἐκείνων γνώσεων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀξία ἡ κοινωνία καὶ ἡ περίοδος, ἣν αὐτῆ διατρέχει. Ἐνὰ δῶσω δεῖγμα τῆς μέσης καλλιτεργίας τοῦ πνεύματος, ἀρκοῦσιν οἱ ἐν τοῖς κεντρικωτέροις τοῦ Βυζαντίου ὁδοῖς σταυροποδητῆ καθήμενοι σοβαροὶ τοῦ λαοῦ ἀναφορογράφοι, τῶν ὁποίων ὁ κάλαμος μηχανικῶς κινεῖται· ἐπὶ εὐτελεστάτῃ ἀμοιβῇ. Πόση διαφορὰ εἰς ἀνάλογα παρ' ἄλλοις προοδευτικοῖς ἔθνεσι φαινόμενα! Ἐν τούτοις ἐν Ἀγγλίᾳ, ὡς λέγει ὁ Senior, ἀπαιτοῦνται 40 λιρ. στερλ. διὰ τὴν εἰδικὴν μόρφωσιν ἀπλοῦ χειρῶνακτος καὶ πλείονες τῶν 2000 διὰ τὴν μόρφωσιν εὐγενοῦς. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ποικιλωτάτη εἶναι ἡ κλίμαξ εἰς μόρφωσιν τῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελματῶν.

Κατὰ τὸν K. Engel ἡ πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ἡλικία περιορίζεται μέχρι τοῦ 15^{ου} ἔτους, ἡ δὲ πρὸς μόρφωσιν τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων μέχρι τοῦ 20^{ου}, ἡ δὲ πρὸς μόρφωσιν τῶν ἐκλεκτοτέρων μέχρι τοῦ 25^{ου}. Ὁ ἐξοχος τοῦ Βερολίνου καταστατικὸς ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν Γερμανικὴν κοινωνίαν, ἀλλ' εἰς τὰ μεσημβρινώτερα κλίματα καὶ τῶν τριῶν τάξεων τὰ ἔργα εἶναι ὅπως οὖν πρωϊμότερα. Οὕτω δεκαοκταετῆς ὑπάλληλοι ἐμπορικῶν καὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων, καὶ 22 ἐτῶν διδάκτορες ἐπιστημῶν δὲν εἶναι εἰς ὑπερβολὴν παρ' ἡμῖν σπάνιοι. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη οἱ ἐκτεθέντες ὅροι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ εὐρυτέρα τῶν μέσων ἀληθειῶν κλίμαξ. Ὑποθέτει οὕτως ὁ K. Engel ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀπλῶν ἐργατῶν ἀπαιτεῖται διὰ τὸ πρῶτον τῆς ζωῆς τῶν ἔτος δαπάνη δρ. 12 $\frac{6}{100}$ κατὰ μῆνα, δι' ἕκαστον δὲ τῶν ἐπομένων 14 ἐτῶν δρ. 14 $\frac{1}{100}$ κατὰ μῆνα, τούτεστι δι' ὅλον τὸν 15ετῆ χρόνον δρ. 4 914.—ἐπὶ δὲ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων ἐργατῶν, ἀναλόγως τῶν οἰκογενειακῶν διαφορῶν, ἀπαιτεῖται δαπάνη διὰ τὸ πρῶτον ἔτος δρ. 21 κατὰ μῆνα, δι' ἕκαστον δὲ τῶν ἐπομένων 19 ἐτῶν δρ. 25 $\frac{2}{100}$, κατὰ μῆνα, τούτεστι δι' ὅλον τὸν 20ετῆ χρόνον δρ. 14 616.—ἐπὶ δὲ τῶν ἐκλεκτοτέρων ἐργατῶν ἡ πρὸς μόρφωσιν αὐτῶν δαπάνη, ἀναλόγως τῶν εἰ καὶ ζομένων κοινωνικῶν περιστάσεων, ἀναβιβάζεται διὰ τὸ πρῶτον ἔτος εἰς δρ. 25 $\frac{2}{100}$ κατὰ μῆνα, διὰ δὲ τὰ ἐπόμενα 24 ἔτη εἰς δρ. 29 $\frac{4}{100}$ κατὰ μῆνα, τούτεστι δι' ὅλον τὸν 25ετῆ χρόνον εἰς δρ. 22 680.

Ὁ προσδιορισμὸς τῶν τριῶν τούτων δαπανῶν ἤθελεν εἶσθαι οὐσιῶδως ἀτελής, εἰς παρελείπετο ἡ ποσότης τῶν ἐν τῷ μεταξύ ἐργατικῶν ἀποτυχιῶν. Ἐνῶ π. χ. σπεύδωσι ὅλοι οἱ τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας εἰς τὸ ποθητὸν τῆς παραγωγῆς ὄριον, πόσα βάραθρα καταστροφῆς δὲν εἶναι καθ' ὁδὸν ἀνοικτά! Ὁ K. Engel ὑπολογίζει τοὺς ἀποτυγχάνοντας τούτους εἰς 5 τοῖς % διὰ τοὺς χειρῶνακτας, 40 τοῖς % διὰ τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους ἐργάτας καὶ 15 τοῖς % διὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους. Ἡ ἀναλογία ὁμῶς αὐτῆ ὑπὸ κοινωνικὴν ἐποψιν συνεπιφέρει τὴν αὔξησιν τῶν εἰς παραγωγικὴν δαπά-

νην μερίδων τῶν ἐπιτυγχανόντων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μὲν χειρωνακτικὴ μόρφωσις βαρύνεται ἐπὶ πλέον διὰ δρ. 245 $\frac{7}{100}$ τὸ ὅλον ἢ 159 $\frac{2}{100}$, ἡ δὲ ἀνωτέρα διὰ δρ. 4464 $\frac{6}{100}$ τὸ ὅλον 16077, ἡ δὲ ἀνωτάτη διὰ δρ. 3402 τὸ ὅλον 26082.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργατικῆς ἰσχύος πιθανοτήτων ἡ χειρωνακτικὴ βιομηχανία διαρκεῖ 44 ἔτη, ἡ ἀνωτέρα 41 καὶ ἡ ἀνωτάτη 37. Ἀνάγκη λοιπὸν, τιθεμένης ὡς χρεωλυτικῆς βάσεως 5 τοῖς % ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω τριῶν κεφαλαίων κατηγοριῶν, ὁ μισθὸς τῶν ἀντιστοιχῶν ἐργατικῶν τάξεων νὰ περιλαμβάνη κατ' ἔτος, ἐκτός τῶν λοιπῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων (πρὸς συντήρησιν κλπ.), εἰς ἀπόσβεσιν τοῦ πρὸς ἐργατικὴν μόρφωσιν κεφαλαίου, δρ. 292 διὰ τοὺς χειρῶνακτας, 930 διὰ τοὺς ἀνωτέρους καὶ 1564 διὰ τοὺς ἀνωτάτους.

Ἐάν οὕτω μεταφέρωμεν τὰς ἀναλογίας ταύτας εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς νέους τῆς ἀνωτάτης βιομηχανίας ἐργάτας, πρέπει οὕτοι, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρὸς συντήρησιν καὶ συνεχῆ αὐτῶν βελτιώσιν ἀναποφεύκτων εἰσοδημάτων, πρέπει κατ' ἔτος νὰ εἰσπράττωσιν ἐκ τῆς ἐργασίας των περὶ τὰς 1500 δρ. εἰς χρεωλύσιον τῶν διὰ τὴν μόρφωσιν των δαπανηθέντων κεφαλαίων. Ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἢ ἄλλης περιουσίας, δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ὁδὸς τῆς δαπάνης δὲν μετεβίβασεν αὐτὰ εἰς ἰδιαιτέραν ἀτομικὴν κτήσιν καὶ δὲν ἀπετέλεσε τὸ πολυτιμότερον διὰ τοὺς νέους ἐργάτας χρημάτιον (peculium). Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἡ κοινωνικὴ πρακτικὴ δεῖται πολλῆς προσοχῆς. Ὅταν οἱ μεταξὺ τῶν χειρῶνακτων προέχοντες ἀμοιβόνται δι' ἡμερομισθίου δρ. 6—10, οἱ ἐργάται τῆς κερφαλης στρέφονται περὶ στενὸν κύκλον ἀμοιβῶν, μεγάλας ἀνησυχίας προκαλοῦντα. Ὁ κοινωνικὸς οὕτω λίσμος εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀναποφεύκτων. Αἱ μὲν παραγωγικαὶ διὰ τοὺς ἐκλεκτοτέρους ἐργάτας δαπαναὶ ἐξ ἄπαντος θὰ περιορισθῶσιν, ἡ δὲ κοινωνία, ὡς εἴρηται ἤδη, θὰ εὖρη ὅτι ζητεῖ.

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ.

Κατὰ τοὺς μέχρι τοῦ ἔτους 1870 ἀπολογισμοὺς τῶν διαφόρων τοῦ Κράτους Μονῶν τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν συνεποσθῆναι εἰς 2 $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων αἱ ἰδιαιτέρας περιουσίαι τῶν μοναχῶν εὐρίσκουσι σπουδαῖον συμφέρον καὶ συγχρόνως ἡ καλλιέργεια ἐν πολλοῖς καθυστερεῖ. Ὡστε δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν ὅτι, βελτιουμένης τῆς διαχειρήσεως καὶ τῆς καλλιέργειας, τὰ μοναστηριακὰ εἰσοδήματα θὰ προαχθῶσιν ἔτι μᾶλλον.

Ὅφειλω εἰς τὴν Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν (ἔτος Α' σελ. 124) τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι μοναχῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν. 1988 μοναχοὶ ἀντὶ 2 $\frac{1}{2}$ —3 ἑκατομμυρίων δραχμῶν! Ἀναλογοῦσιν 1500 περίπου δραχμαὶ κατ' ἄτομον, τοῦτέστιν ὑπολογιζομένης τῆς δωρεᾶν κατοικίας καὶ τῶν λοιπῶν εἰς εἶδη ὠφελειῶν τῶν μοναχῶν, ἡ οἰκονομικὴ αὐτῶν ἐσοδεῖα εἶναι κατὰ πολλὰ ἀνωτέρα τῶν ἐντὸς τῆς κοινωνίας ὁμοιοβαθμίων οἰκογενειάρχων. Καὶ ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἴση τῶν μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων διανομὴ δὲν ἐρχεται εἰς τὴν πραγματικότητα. Τὰς παχείας μερίδας ἔχουσιν ὀλίγοι μοναχοί, οἱ δὲ λοιποὶ μόλις ἀποζῶσι.

Πρέπει δὲ νὰ ληφθῇ καὶ ἕτερον στοιχεῖον ὑπὸ σπουδαίαν μελέτην, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν μοναχῶν δεικνύουσιν ἀπροκάλυπτον ἀποστροφὴν πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐκπαίδευσιν. Ὅχι μόνον αὐτοὶ ἀποφεύγουσι τὰ γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τοὺς νεοσυλλέκτους των τὰ ἐπιτρέπουσιν. Ἔρχεται ὥρα θρησκευτικῆς ἐνεργείας καὶ ἀποδεικνύεται τότε ὅτι τὸ ἄλλας εἶναι μωρὸν.

Ἐνώπιον τοιαύτης τῶν μοναχῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν καταστάσεως ἡ Πολιτεία ἔχει μέγιστον διαφέρον.

Ούτε φρόνιμον εἶναι νὰ κατασπαταλᾶται τοσοῦτον εἰσόδημα ὑπὲρ ἀνθρώπων μὴ καλλιεργούντων τὸ πνεῦμα ἐν τῷ ὁποίῳ διαβιοῦσι οἴκῳ τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ἀδιάφορος εἶναι ἡ βαθμηδὸν ἐγκατάλειψις τῆς κοινωνίας εἰς τὸ σκότος τῆς Ὀρησκευτικῆς ἀπαιδευσίας.

Νομίζω ὅμως ὅτι δύνανται νὰ ταχθῶσιν οἱ ἐξῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου κανόνες. Μονή, ἣτις δὲν δύναται νὰ διατηρήσῃ ἐν ἑαυτῇ σχολεῖον καλῶς συγκεκροτημένον, νὰ μετασχηματισθῇ εἰς παράρτημα τῆς ἐγγύτερον αὐτῇ δυναμένης. Τοιοῦτοτρόπως θέλουσι βαθμηδὸν συγχωνευθῆ πλεῖστα μικροσκοπικαὶ μοναὶ εἰς ὀλίγας καὶ τὰ εἰσοδήματα τούτων θὰ καταστῶσι μᾶλλον εὐεπίβλεπτα καὶ μᾶλλον ἀποτελεσματικά. Τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐννοῶ τίνος ἕνεκεν νὰ ὑπάρχωσιν 152 Μοναὶ ἐν Ἑλλάδι (ιδ. Οἰκ. Ἐπιθ. αὐτ.) καὶ ἐν τοσαύτῃ τοῦ μοναχικοῦ βίου ἀτελείᾳ, ἐνῶ ἠδύναντο ὅ—10 νὰ ἐκπληρώσωσιν ὅλην τὴν ἐκ τοῦ μέρους τούτου Ὀρησκευτικὴν ἀνάγκην.

Ἄλλ' ἡ μοναστηριακὴ αὕτη συγκέντρωσις θὰ ἐξασκήσῃ μείζονα ἐπιρροὴν ἐπὶ μιᾶς τῶν μεγίστων κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων. Ὁ κλήρος τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων χωλαίνει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε πᾶσα ἡμέρα, ἣτις προστίθεται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμέλειαν τῆς πολιτείας, ἀνοίγει βαθύτερον τὸ χάος, ἐν ᾧ ὁδηγεῖται τὸ σκάφος αὐτῆς. Ἄνευ Ὀρησκευτικῆς ἀγωγῆς μὴ ἐλπίζωμεν ἀσφαλῆ λιμένα σωτηρίας. Ἐν ἐκάστῃ οὕτω τῶν μεγάλων συγκεντρωτικῶν μονῶν δύνατον νὰ λειτουργήσωσι δύο ἀρχαί. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κοσμικοῦ κλήρου, ἡ δευτέρα εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν. Αὗται αἱ δύο ἀρχαὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ἀχώριστοι. Ὅταν θέλωμεν λογίους ἱερεῖς, πρέπει νὰ τοὺς διδάξωμεν, καὶ ἀκολούθως νὰ τοὺς πληρώσωμεν.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητος ὁ ὀργανισμὸς, τὸν ὁποῖον προτείνω. Βαθμηδὸν, ἀλλὰ καὶ μετὰ σταθερότητος, οὐδεὶς ἱερεὺς νὰ χειροτονητῆ ἂν δὲν διέλθῃ τὰς κανονικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐντὸς τίνος ἐκ τῶν μοναστηριακῶν σχολείων. Τὰ

σχολεῖα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐπέχωσι τόπον εὐρείας θεολογικῆς προπαιδεύσεως διὰ τὰς ἀνωτέρας τοῦ Πανεπιστημίου σπουδὰς. Ἡ δαπάνη τῆς ἐν τοῖς παιδευτηρίοις τούτοις συντηρήσεως τῶν δοκίμων ἱερέων δεόν νὰ βαρύνῃ αὐτοὺς τούτους, ἐκτὸς τῶν εἰς ὑποτροφίας περιπτώσεων.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς οἰκονομικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κοσμικοῦ κλήρου τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν ὄλων μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων πρέπει εἰδικῶς νὰ ἀφοσιωθῇ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν. Εἶμαι ἐναντίος πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων. Ὡς εἶναι πασίγνωστον, τὰ κτήματα ταῦτα ἀφιερώθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὀρησκείας καὶ οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ θέσῃ ἐπ' αὐτῶν χεῖρα ἱερόσυλον. Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ἐρωτήσῃ τις τοὺς ἀοιδίμους ἀφιερωτὰς ἐν τῇ σημερινῇ τῆς κοινωνίας καταστάσει, καθ' ἣν ὁ μοναχισμὸς ἐπαισθητῶς ὑπεχώρησεν ἐνώπιον τῆς μεγάλης τοῦ κοσμικοῦ κλήρου ἀποστολῆς, δὲν ἔχω ἀμφισβόλιαν, ὅτι ἤθελον ἐπιδοκιμάσει τὴν πρὸς τὸν τελευταῖον βαθμιαίαν τροπὴν τῶν εὐσεβῶν ἀναθημάτων αὐτῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ἐὰν διὰ καλοῦ συστήματος ἐπιβλέψωσι καὶ διαχειρίσεως, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ ἐπιστατήσωσιν ὑπὸ διαφόρους τοῦ νόμου ἐγγυήσεις διάφορα τῶν ἀστικῶν καὶ ἐξοχικῶν κοινοτήτων ἐντιμα πρόσωπα μετὰ ἐτέρων τοιοούτων ἐκ τῶν μονῶν καὶ ἐκ τοῦ κοσμικοῦ κλήρου, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολὴ ἢ ὑπὲρ τοῦ τελευταίου ἐκ τῆς μεθόδου ταύτης ἐξοικονόμησις δύο καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμυρίων δραχμῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐὰν προσθέσῃ καὶ ἡ πολιτεία ἐν ἑκατομμύριον ἐξ ἰδιαιτέρων Ὀρησκευτικῆς φύσεως πόρων, δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ἰκανὴ χρηματικὴ δύναμις εἰς οἰκονομικὴν τοῦ λαϊκοῦ ἱερατείου ἀποκατάστασιν. Περιττὸν δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ἀπλὴ αὕτη ἀρχή, συνδεομένη πρὸς ἀνάλογόν τι τραπεζικὸν σύστημα, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἀνακούφισιν τοῦ ἐργατικοῦ καὶ ἐξαιρέτως τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς εἰσαχθησομένης μετριοτήτος τῶν τόκων (5 π. χ. τοῖς 100) καὶ προχειρότητος τῶν κεφαλαίων.

Αί δλίγαι αὔται σκέψεις ἔστωσαν ὡς ἀφορμή εἰς μᾶλλον ἐπεξεργασμένην μελέτην δι' ὅσους κρίνωσι τὸ ζήτημα τοῦ κοσμικοῦ τῆς Ἑλλάδος κλήρου ὡς ἐγκείμενον εἰς τὴν εὐδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν σταδίου.

Σ. ΠΑΥΛΙΑΝΣ.

ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ ΝΟΜΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1871 ΚΑΙ 1872. (1)

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΓΗΣ.

Η'. — "Ἀπασαι αἱ κατὰ διαφορούς ἐποχὰς ἐθνικαὶ συνελεύσεις ὑπεσχέθησαν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὴν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς. Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν συστημάτων τῆς προικοκτησίας, τῶν στρατιωτικῶν ἀμοιβῶν, τῆς ἐμφυτεύσεως καὶ τοῦ ἀποικισμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων σπουδαία ποσότης ἐθνικῶν γαιῶν διετέθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον εὐτυχῶς, ὁ ΥΛΑ' νόμος (25 Μαρτίου 1871) ἀπέβλεψεν εἰς γενικωτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων τῆς Πολιτείας ἐπαγγελιῶν. Οὕτω μετὰ εἰς τὴν διανομὴν πρόσκλησιν ὅλων τῶν αὐτεξουσίων ἀτόμων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐξαιρέσεις λόγῳ προηγουμένων ἱκανοποιήσεων (2), ὁ νομοθέτης προσδιορίζει τὰς ὁποίας ἐννοεῖ πρὸς

(1) Ἰδ. φυλ. 18 σελ. 257 καὶ φυλ. 19 σελ. 309.

(2) Ἄρθρ. 1. Δικαίωμα μετοχῆς ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἔχουσι α) πᾶς πολίτης Ἑλλῆν ἔγγαμος, β) πᾶς πολίτης Ἑλλῆν ἐνῆλιξ ζῶν ἐξ ἰδίας ἐργασίας ἢ περιουσίας, γ) πᾶσα χήρα πολίτου Ἑλλῆνος, δ) τὰ πατρός καὶ μητρός ὄρφανὰ ἀνήλικα ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος πατρός ὡς καὶ τὰ ὄρφανὰ χήρας ἐλθούσης εἰς δεῦτερον γάμον. — Τὸ δικαίωμα τῆς ἀτέκνου χήρας περιορίζεται καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις τοῦ παρόντος νόμου κατὰ τὸ ἤμισυ. Ἡ ἔχουσα τέκνα χήρα, ἐλθούσα εἰς δεῦτερον γάμον στερεῖται παντὸς

διανομῆν γαίας. ἐξαιρῶν μεγάλας κατηγορίας χάριν ἰδιαιτέρων σκοπῶν (1).

δικαιώματος. Ἐὰν δ' ἐξήσκησεν ἤδη τὸ δικαίωμα, διαρκούσης τῆς χρεῖας τῆς, αἱ δυνάμει αὐτοῦ ἀποκτηθεῖσαι γαῖαι διανέμονται μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων τοῦ πρώτου γάμου.

Ἄρθρ. 2. Δὲν μετέχουσιν εἰς τὴν διανομὴν α) οἱ κατὰ τὸν περὶ προικοδοτήσεως νόμον προικοδοτηθέντες καὶ μὴ παραιτήσαντες τὰς εἰς προικοδοτήσιν λαμβείσας παρ' αὐτῶν γαίας κατὰ τὸν ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1855 νόμον, β) οἱ κρητες καὶ λοιποὶ ἀποικοί, οἵτινες ἔλαβον δωρεὰν ἐθνικὰς γαίας, γ) οἱ κάτοχοι φυτειῶν ἐπὶ ἐθνικῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν γαιῶν. — Ὅσοι ὅμως ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔλαβον ἢ κατέχουσι ἐκτάσεις κατωτέρας τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 διαλαμβανόμενης δύνανται νὰ λάβωσι καὶ ἐτέρας γαίας μέχρι συμπληρώσεως.

(1) Ἄρθρ. 3. Διανεμητέαι εἰσὶν ἅπασαι αἱ καλλιεργούμεναι καὶ καλλιεργήσιμοι ἐθνικαὶ γαῖαι, ὡς καὶ αἱ τῶν διαλελυμένων μονῶν καὶ ἐπισκοπῶν. Ἐξαιρῶνται α) τὰ δάση κατὰ τὰ προσδιορισμένα ἢ προσδιορισθησόμενα ὅρια αὐτῶν καὶ αἱ σποράδην κείμεναι ἀγριελαῖαι β) αἱ γαῖαι ὅσας ἡ Κυβέρνησις διὰ Β. διατάγματος ἤθελε προσδιορίσει πρὸς δημόσιον ἢ δημοτικὸν σκοπὸν γ) αἱ γαῖαι ὅσαι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους δύνανται νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς πραγματοποιήσιν γραμματίων φλαγγιτῶν, Κρητῶν, κυρπολητῶν, ὄρφανῶν ἢ ἄλλων ἐὰν οἱ φέροντες τὰ γραμμάτια ταῦτα ὑποβάλωσι τὴν περὶ πραγματοποιήσεως αἰτησίν των πρὶν ἢ διὰ τὰς αὐτάς γαίας δοθῇ δήλωσις κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου δ) αἱ πολυτεῶς ἐκμεμισθωμέναι ἐκκλησιαστικαὶ γαῖαι, ἐνόσω διαρκεῖ ἡ ἐκμίσθωσις, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ λόγος διαλύσεως αὐτῆς δύνανται ὅμως οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν ἐχόντων δικαίωμα ἐπὶ τῆς διανομῆς νὰ ζητήσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν μερίδα των ἀλλ' ἢ παραχώρησις δὲν ἐνεργεῖται, εἰμὴ μετὰ τὴν λήξιν τῆς μισθώσεως, ἐκτὸς ἐὰν οἱ μισθωταὶ συναινέσωσι καὶ πρὸ τῆς λήξεως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ συμβολαίου, ἢ ἐὰν κατὰ τοὺς ὅρους αὐτοῦ δύνανται τὸ δημόσιον νὰ τὴν ζητήσῃ πρὸ τῆς λήξεως ε) αἱ ἐπίδοκοι γαῖαι αἱ παραχωρηθεῖσαι δυνάμει πιστωτικῶν γραμματίων ἢ ἄλλων νομίμων δικαιωμάτων, ἐκτὸς ἂν ἢ παραχώρησις ἀκυρωθῇ δικαστικῶς σ) ὅσαι ἐθνικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ γαῖαι δὲν ἀνήκωσιν ἐν ὅλῳ εἰς τὸ δημόσιον μέχρις οὗ διανεμηθῶσι. — (Ἡ διανομὴ τῶν μὲν ἐν τοῖς § 4 καὶ 5 γαιῶν γενήσε-

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρὸς ἕκαστον πολίτην Ἑλληνα παραχωρητέαν ἔκτασιν γαιῶν ἐτάχθη ὡς ἀνώτατος μὲν ὄρος τὸ ποσὸν ἢ 40 στρεμμάτων ποτιστικῶν ἢ 80 ξηρικῶν (ἄρθ. 6). Ἐν γένει προτιμῶνται οἱ κάτοχοι τῶν μὴ τοιούτων καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἐν τῇ περιφέρειᾳ τοῦ ὁποίου κεῖνται αἱ γαῖαι, ἐκτὸς ἐὰν περισσεύωσιν αὐται, ὅτε συντρέχουσιν εἰς τὴν διανομὴν καὶ τῆς λοιπῆς ἐπικρατείας οἱ κάτοικοι (ἄρθ. 7). Ἀπασαὶ αἱ διανεμητέαι γαῖαι διαιροῦνται εἰς δύο κλάσεις, ποτιστικὰς καὶ ξηρικὰς, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο τάξεις, ἡ δὲ ἑτέρα εἰς τρεῖς. Ἡ διάκρισις τῶν γαιῶν εἰς τάξεις συνδέεται πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ τιμήματος αὐτῶν, διότι ἡ γῆ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαγγελίας διαφέρει κατὰ τοῦτο τῆς γῆς τῆς Ἑβραϊκῆς ἐπαγγελίας, ὅτι ἐνῶ αὕτη ἐξηγοράσθη μόνον ἀντὶ αἵματος, δι' ἐκείνην ἀπαιτεῖται καὶ αἶμα καὶ ἀργύριον. Ἡ ἀνά χειρὰς διανομὴ δὲν ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς δωρεᾶς, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς ἀγορασίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγοῦσιν οἱ μεταγενέστεροι τὰς περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς ὑποσχέσεις τῶν προγενεστέρων!

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, πρὸς ἕκαστην τῶν πέντε τάξεων ὀρίζεται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τίμημα διὰ συνδυασμοῦ τῆς ἐργασίας δύο διαδοχικῶν ἐπιτροπῶν, ὅστις φαίνεται μοι ἤκιστα εὐτυχής. Ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ (δήμαρχος, δήμαρχικὸς πᾶρεδρος καὶ πρόεδρος τοῦ δημοτικῆς συμβουλίου) διαιρέσῃ τὰς γαῖας τοῦ χωρίου εἰς 6 τὸ πολὺ τοποθεσίας, ἀκολούθως ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ (διοικητικὴ ἀρχή, οἰκονομικὸς ἔφορος καὶ εἰς διακεκριμένους πολίτης) διατιμᾷ οὐχὶ πᾶσαν ἀγροῦ μερίδα, ἀλλὰ συλλήβδην ἕκαστην τοποθεσίαν. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος δίδει πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ αὐθαίρετον. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν τοποθεσιῶν εἶναι τόσον στε-

ται ἅμα περιέλθωσιν αὐταὶ ὀριστικῶς εἰς τὸ δημόσιον, τῶν δὲ κατόπιν εἰς αὐτὸ περιελευσμένων ἢ παραχωρήσεως ἐνεργεῖται πρὸς ἅπαντας τοὺς κατόχους τῆς ἀδιανεμήτου ἐκτάσεως ἀ-αλόγως τῶν στρεμμάτων, τὰ ὅποια κατέχει ἕκαστος,

νῶς συνδεδεμένος ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν τάξεων, ὥστε ἀπορίας ἄξιον εἶναι πῶς ἐχωρίσθη τὸ ἔργον. Ἐὰν ἡ πρώτη ἐπιτροπὴ περιλάβῃ ἐν μιᾷ τοποθεσίᾳ γαῖας π ρ ἄ γ μ α τ ι καὶ τῶν πέντε τάξεων, ποῖον τίμημα θὰ ὀρίσῃ ἡ δευτέρα ἐπιτροπὴ;

Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐκτιμήσεως συντάσσει περὶ ταύτης πρωτόκολλον, ὅπερ ἐκτίθεται ἐπὶ δέκα συνεχεῖς ἡμέρας εἰς τὸ ἀρμόδιον δημαρχεῖον, ἵνα ποιήσῃ κατ' αὐτοῦ πᾶς πολίτης τὰς ὁποίας κρίνει ἐνστάσεις, συνεπεία τοῦ ὁποίου, ἡ καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν ὅταν διατάξῃ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἑτέρα ἐπιτροπὴ (πρωτοδίκης, ταμίας καὶ πρόεδρος τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου) γνωμοδοτεῖ. Ἐὰν αἱ δύο ἐπιτροπαὶ συμφωνήσωσιν, ἡ ἐκτίμησις καθίσταται ὀριστικὴ· ἐὰν οὐχί, ἀποφασίζει τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον εἴτε ὑπὲρ τῆς μιᾶς τῶν δύο γνωμῶν εἴτε καὶ ὑπὲρ τρίτης, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὄρων τῶν ἐπιτροπῶν, ἐξ οὐπερ συνάγεται ὅτι ἡ πρὸς τὸν τρίτον τοῦτον ὑπουργικὸν τῆς δικαιοδοσίας βαθμὸν ἐμπιστοσύνη τοῦ νομοθέτου δὲν εἶναι ἀπεριόριστος. Σημεῖον σὺν πολλοῖς ἄλλοις σταθερὸν τῶν πολιτειακῶν τοῦ ἔθνους τάσεων.

Ἡ πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ μετάσχωσιν τῆς προκειμένης διανομῆς λειτουργία τοῦ νόμου στηρίζεται ἐπὶ τοῦ συστήματος τῶν δηλώσεων, διὰ τὰς ὁποίας ἀνοίγεται βιβλίον κατὰ χωρίον. Ἐνῶ συντάσσεται ἡ δήλωσις εἰς διπλοῦν, ἐν διὰ τὸν ἔφορον καὶ ἐν διὰ τὸν δηλοῦντα, συγχρόνως καταχωρεῖται καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου ἐκτίθεται ἐν τῷ οἰκείῳ δημαρχεῖῳ καὶ ἀποσπάσματα εἰς τὰ ἀνήκοντα παρεδρεῖα. Ἡ δήλωσις πρέπει νὰ περιέχῃ ἐκτὸς τῶν περὶ τὴν ταυτότητα καὶ τῶν περὶ τὴν διανομὴν δικαιωμάτων (περὶ ὧν ὄλων ἀπαιτεῖται προσεπιθεβαίωσις τοῦ δημάρχου), ἂν μὲν πρόκειται περὶ κατόχων σημεῖωσιν τῆς θέσεως, τῶν ὀρίων καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν κατεχομένων παρ' αὐτῶν γαιῶν καὶ ἂν ποτιστικαὶ ἢ ξηρικαὶ, προσέτι δὲ, ἂν κατέχωσι πλείονας γαῖας τῶν 40 στρεμ. ἐκ τῶν πρώτων ἢ τῶν 80 ἐκ τῶν δευτέρων, ποῖον τεμάχιον προτιμῶσιν· ἂν δὲ πρόκειται περὶ μὴ κατόχων ἀρκεῖ (;) ἢ σημεῖωσις τοῦ

χωρίου, εις τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἐπιθυμοῦσιν οὗτοι νὰ μετὰσχωσι τῆς διανομῆς. Προθεσμίαν τάσσει ὁ νόμος διὰ μὲν τοὺς κατόχους (ἐπὶ ποινῇ ἐκπτώσεως τοῦ εἰς προτίμησιν δικαιώματος αὐτῶν) 6 μηνῶν ⁽¹⁾, διὰ δὲ τοὺς μὴ κατόχους, ἂν μὲν οὗτοι ἐπιθυμῶσι γαίας ἐντὸς τῆς περιφέρειας τοῦ χωρίου των, 1 μῆνος, ἂν δὲ γαίας κειμένας εἰς ἄλλας περιφέρειας, 3 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ βιβλίου τῶν δηλώσεων ἐν τῷ οἰκείῳ δημαρχείῳ. Ὅρος ἀναπόφευκτος ἢ πρὸ τῆς δηλώσεως καταβολὴ 3 δραχ. διὰ τὰς ποτιστικὰς καὶ 1 $\frac{1}{2}$ δρ. διὰ τὰς ξηρικὰς κατὰ στρέμμα. Ἐν περιπτώσει πολλῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ κτήματος κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν δηλώσεων, ἀποφασίζει ὁ κλῆρος.

Ἐν γένει ἡ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος ὀρίζεται εἰς 26 ἐτησίαις ἴσας δόσεις, ἐξ ὧν ἐκάστη καταβλητέα τῇ 1 Ὀκτωβρίου, 3 τοῖς $\frac{1}{10}$ χρεωλύσιον καὶ 2 τοῖς $\frac{1}{10}$ τόκος. Ἄμα δὲ ἐκδοθῆ τὸ παραχωρητήριον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ ἔφορος παραδίδων αὐτὸ λαμβάνει ἐγγράφον περὶ τοῦ χρέους ὁμολογίαν, συνεπεία τῆς ὁποίας ἐγγράφει ἐπὶ τοῦ κτήματος ὑποθήκην ὑπὲρ τοῦ δημοσίου. Ἐὰν καθυστερήσῃ δόσις τις, ἐκπληστηριάζεται τὸ κτῆμα πρὸς πληρωμὴν παρελθουσῶν καὶ μελλουσῶν ὁμοῦ δόσεων. Ὡς πρὸς τὰς τελευταίας δύναται ὁ νέος ἀγοραστὴς νὰ κρατήσῃ τὸ μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν προηγούμενων καὶ τῶν ἐξόδων ἀνάλογον ἐκπληστηρίασμα, ὅπως ἐξοφλήσῃ αὐτὸ κατὰ τὰς ἀρχικῶς ὀρισθείσας δόσεις. Δρακόντειος ἢ διάταξις (ἄρθ. 15) καθ' ἣν ἐπὶ ἐκποιήσεως τῶν παραχωρηθεισῶν γαιῶν τὸ δημόσιον οὔτε εὐθύνεται οὔτε παρατεῖ τὰς ἐπὶ τοῦ καθυστερουμένου τιμήματος ἀξιώσεις του ⁽²⁾. Εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ τιμήματος τῶν παραχωρουμένων γαιῶν δὲν εἶναι δεκτὰ τὰ πιστωτικὰ γραμμάτια τοῦ δημοσίου. Τοῦ πεμπτημορίου τῶν εἰσπραττομένων ἐτησίων δόσεων ὠρίσθη ἡ κα-

(1) Ἡ προθεσμία αὕτη παρετάθη διὰ τοῦ ΥΠΠ' νόμου μέχρι τέλους 1873.

(2) Κατηργήθη διὰ τοῦ ἄνωτέρου νόμου. Ἴδ. Οἰκονομικὴν Ἐπιθεώρησιν ἔτος Α' σελ. 511—513.

τάθεσις παρὰ τῇ Τραπεζῇ, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Τέλος ὅσαι γαίαι μείνωσιν ἀδιάθετοι ἢ ἐκμισθοῦνται ἢ ἀπαλλοτριοῦνται κατὰ τοὺς περὶ ἐκποιήσεως τῶν φθαρτῶν κτημάτων νόμους.

Ἐν γένει ὁ σκοπὸς τοῦ νόμου συνεκεντρώθη κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν πρώην καλλιεργητῶν εἰς ἰδιοκτήτας. Εὐρεία οἰκονομικὴ ἰδέα, συνδεομένη πρὸς τὴν μείζονα ἀνάπτυξιν τῆς γεωργικῆς τοῦ τόπου δυνάμεως. Διὰ τοῦτο ἀπέβλεψεν ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐκτιμητικῶν ἐπιτροπῶν, τῶν δικαιωματικῶν δηλώσεων καὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν παραχωρητέων γαιῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μὴ ἐξέγερσιν τῶν τοῦ πλειστηριασμοῦ συναγωνιστικῶν τάσεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν ὀλέθριοι εἰς τὰς χωρικὰς κοινότητας ἀπέναντι τῆς ἐν αὐταῖς σπανιότητος τῶν κεφαλαίων καὶ τῆς μεγάλης ἀναγκαιότητος τῶν γαιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν μὴ συγκέντρωσιν τούτων εἰς ὀλίγων χεῖρας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ἡ μελέτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου ἀποτελεῖ τὴν πρακτικωτέραν φάσιν, ἐν ἣ ἐξεταστὸν κατὰ πόσον συνετέλεσεν ὁ ὅπως οὖν πολὺπλοκος μηχανισμὸς του καθὼς καὶ ἡ ἄκαιρος, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τοὺς κατόχους, πρόνοια αὐτοῦ περὶ προκαταβολῆς μέρους τοῦ τιμήματος

(Περὶ τῶν λοιπῶν νομοθετημάτων εἰς τὸ προσεχές).

ΤΑ ΣΙΤΗΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

Τὸ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν καρπῶν τῆς Ρωσσίας συνδέεται τόσον στενῶς μετὰ τῆς νεωτέρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναπτύξεως, ὅσον μαρτυροῦσιν αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος σχηματισθεῖσαι παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ ἐμπορίου τούτου ἀφ' ἑνὸς μεγάλαι περιουσίαι καὶ ἀφ' ἑτέρου εὐρεῖαι ἐξεις ναυτικαί. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει δραστηρία ἔνωσις τῶν δύο τούτων κοινωνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς (τῆς εὐημερίας) συναναπτu-

χθείσαν έκπολιτιστικήν τῶν φώτων ἐνέργειαν. Τὰ ἀποτελέσματα ἔλαβον ταχέως τὸ βάπτισμα τοῦ αἵματος διὰ τῶν μακρῶν ἅμα καὶ εὐτυχῶν ἀγώνων τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Περίεργος δὲ περιστάσεων διαδοχὴ! Ἡ πρώτη οἰκονομικὴ ὤθησις ὀφείλεται εἰς ἑτέραν πολλῶ φοβερωτέραν ἐπανάστασιν, τὴν μεγάλην τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1789, τῆς ὁποίας οἱ ἐπὶ τέταρτον περίπου αἰῶνος διαρκέσαντες πόλεμοι διετάραξαν ἐν πολλαῖς χώραις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὴν κανονικὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν καὶ κατέστησαν περιζητήτους τὰς ἀλλοτρίας πρὸς συντήρησιν τῶν ἀγωνιζομένων πληθυσμῶν ἀναγκαίας θρεπτικᾶς ὕλης.

Ἐκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν ἐντεῦθεν ἐπελθοῦσαν ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἐπειδὴ δὲ κυριωτέρα ὁδὸς αὐτῆς ὑπῆρχεν ἢ Μεσόγειος θάλασσα, ἢ δὲ Ἀνατολὴ ἐκαλεῖτο νὰ θρέψῃ τὴν ἀλληλοκτονουμένην Δύσιν, οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ ναῦται, εὐρεθέντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς προαιωνίου ταύτης ὁδοῦ, προθύμως ἐτέθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μετὰ τοσοῦτου διαφέροντος, ὥστε ὑπὸ τὰς ἀγνώστους τὸ πρὶν κερδοσκοπικὰς αὐτῶν ἐργασίας ἐφαίνετο ὅτι, ἐνῶ ἡ δεσποτικὴ μανία τῶν ἀρχόντων τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης κατεξέσχίζε τὰς σάρκας τῶν λαῶν, ἔθνος ἄστημον, καὶ μόλις ἀνακύπτον ἐκ τῆς ἱστορικῆς πτώσεώς του, ἔδιδε σωτήριον μάθημα τῆς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν οἰκονομικῆς ἀγάπης, μὴ λησμονοῦν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν εἰσπραξιν ἀξιολογωτάτων διδάκτρων. Ἐκτοτε χρονολογεῖται ἡ περαιτέρω ἐπέκτασις τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικιῶν· τὰ δὲ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς ἐξεπλάγησαν ἰδόντα ἐκ νέου τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ἀποίκων. Οὕτως ἢ Ὀδησσὸς, ἀπὸ μικροῦ χωρίου κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ τῶν σιτηρῶν ἐμπορίου ἔλαβε κυριωτάτην ἐπίδοσιν πρὸς τὸ νῦν ἀνθηρὸν αὐτῆς παρόν. Τὸ Ταϊγάνιον ἑτέρα μητρόπολις τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου ἐμπορίου. Παραλείπω τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν δευτερευόντων ἐμπορικῶν κέντρων.

Εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ ἐμπορικὴ τῶν λαῶν συγχροινωσία, ὥστε

ἅπαξ στηριχθεῖσα ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν συμφερόντων, προάγει ἐτι μᾶλλον πρὸς τὰ πρόσω τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς παραγωγὴν. Ἐν τούτοις μετὰ τὸ πέρας τῶν καταστρεπτικῶν πολέμων (1789—1814) τῆς Δύσεως ἤρχισε κυρίως νὰ ἀναπτύσῃται ἐν ταύτῃ ὁ περίφημος τῆς νεωτέρας ἐποχῆς βιομηχανικὸς ἡμῶν αἰών. Αἱ ἐργατικαὶ τῶν ἐθνῶν τάξεις ἐπεδόθησαν μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς πρὸς τὴν βιομηχανικὴν καλλιέργειαν τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ὥστε ἐκ νέου καὶ μονίμως πλέον (ἀνεξαρτήτως ἤτοι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ πολέμου συμφορὰς) συνήφθη μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης Δύσεως ἡ ἐξῆς σιωπηρὰ σύμβασις: ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἐνέμειναν οὐσιωδῶς προμηθευταὶ τῶν πρώτων ὑλῶν, οἱ δεῦτεροι μετεβλήθησαν εἰς μεταμορφωτὰς τῶν ὑλῶν τούτων εἰς παντὸς εἶδους βιομηχανήματα. Οὕτως αἱ, περὶ ὧν ἡ προκειμένη μελέτη, θρεπτικαὶ τῆς Ἀνατολῆς ὕλαι ἐξηκολούθησαν, καὶ μετὰ μείζονος μάλιστα ἐντάσεως, τὴν πρὸς τὴν Δύσιν προτέρα αὐτῶν ὁδόν. Ἐὰν δὲ τὰ κέρδη τοῦ Ἑλληνικοῦ κατ' αὐτὰς ἐμπορίου ἀπέβησαν ἐν πολλοῖς μικρότερα, οὔτε αἱ κολοσσαῖαι περιουσίαι καθυστεροῦσιν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις, οὔτε πρέπει νὰ ἐγερθῇ κατὰρα κατὰ τοῦ συναγωνισμοῦ, διότι εἶναι ἡ ἀγχυρα τῆς ὅλης τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀρμονίας.

Ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρει πλεῖστον εἶναι ἡ ὅσον ἐνεστὶν ἀσφαλεστέρα γνῶσις τῶν διαστάσεων, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ παραγωγὴ τῶν δημητριακῶν τῆς Ρωσσίας καρπῶν. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν μὲν τῆς ἀξίας, ἀπὸ 3 198 000 000 δραχμῶν κατὰ τὸ 1850, ὑπελογίσθη αὕτη, πρὸς τὰ παντὸς εἶδους σιτηρὰ τῆς χώρας, κατὰ μὲν τὰ 1860 εἰς 3 808 000 000 δρ. κατὰ δὲ τὸ 1870, ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπίσημος ἐκθεσις περὶ τῆς Ρωσικῆς γεωργίας, εἰς 4 951 835 616 δρ. Ἡ ἀναλογία τῆς δευτέρας περιόδου πρὸς τὴν πρώτην μαρτυρεῖ αὐξήσιν κατὰ 49 τοῖς %, καὶ τῆς τρίτης πρὸς τὴν δευτέραν κατὰ 30 τοῖς %. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ τῆς παραχθείσης πράγματι ποσότητος, ἡ ἐν γένει δημητριακὴ τῆς Ρωσσίας κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαύσιος παραγωγὴ

ήκολούθησεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν ἐξῆς κλίμακα, ἣν μετέτρεψα εἰς συνήθη παρ' ἡμῖν κοιλὰ:

1802—43	976 035 000	1857—63	1 385 340 000
1834—40	1 424 163 000	1870—74	1 826 132 400
1840—47	1 320 682 404		

Ἐνῶ ἀπέναντι τῆς πρώτης δεκαετηρίδος ἡ ἀρχὴ τῆς τελευταίας μαρτυρεῖ διπλασιασμὸν σχεδὸν τῆς κατ' ἐνιαυτὸν παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς Ρωσσικῆς γεωργίας, ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τάσις τῆς βιομηχανίας ταύτης, διότι ἐμμένει μᾶλλον εἰς τὰς ἀρχαϊκώτερας μεθόδους, ἀγνοοῦσα τὰ ἐξοχα ἀποτελέσματα τῆς κατ' ἐντασιν νεωτέρας καλλιεργείας τῆς γῆς. Τοιοῦτοτρόπως, λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὴν γονιμότητα τῶν κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσίων σπορῶν, παρατηροῦμεν ὅτι κατ' ἔτος ἐν Ρωσσίᾳ ἀπὸ μὲν τοῦ 1840-47 ἐσπάρησαν κοιλὰ 372 870 568, ἀπὸ δὲ τοῦ 1857—63 κοιλὰ 425 947 974, ἀπὸ δὲ τοῦ 1870—74 κοιλὰ 434 792 856. Ἐὰν συνδυασθῶσι τὰ σπαρέντα ταῦτα ποσὰ πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος παραχθέντα ἐν ταῖς ἀντιστοιχοῖς τριῖσι τελευταίαις περιόδους τῆς ἀνωτέρας κλίμακος, προκύπτει ἡ ἐξῆς γονιμότης: 350 τοῖς % διὰ τὴν α', 340 διὰ τὴν β' καὶ 360 (κατὰ τὴν ἐπίσημον τῆς Ρωσσίας καταστατικὴν) διὰ τὴν γ'. Μικροσκοπικὴ τῶ ὄντι γεωργικὴ τελειοποίησις ἐντὸς τοῦ μᾶλλον προοδευτικοῦ τμήματος τοῦ αἰῶνος.

Βεβαίως ὅταν ὑπάρχωσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ καλλιεργητοῦ ἄπειροι, ὡς ἐν Ρωσσίᾳ, ἐκτάσεις γαιῶν, ὀλίγον οὗτος αἰσθάνεται διαφέρον εἰς μείζονα τῆς ἐπὶ τῶν πατέρων αὐτῶν εἰθισμένης γονιμοποιήσεως αὐτῶν. Ἡ εἰσαγωγή τῶν νεωτέρων βιομηχανικῶν προόδων δὲν μεταφυτεύεται, ἐν χώρᾳ πρώην βαρβάρῳ, τόσον εὐκόλως ὅσον ἀπ' ἀρχῆς ὑπέθεσεν ὁ μέγας Πέτρος. Ἀπαιτεῖται πρὸ παντὸς μεγάλη δόσις ἐλευθερίας, ἵνα ἀνοιχθῶσι τὰ πτερὰ τῆς διανοίας. Ἀρκεῖ δὲ νὰ συγκρίνωμεν τὰ Ρωσσικὰ ἐπὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς φαινόμενα πρὸς τὰ σχετικὰ ἐν τοῖς μᾶλλον προοδευτικοῖς τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἵνα ἐννοήσωμεν περὶ τῆς θαυμασίας ἀκολουθίας, τὴν ὁποίαν σύρει μεθ' ἑαυτοῦ τὸ

θεῖον ἄρμα τοῦ πολιτισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐπόμενος πίναξ εἶναι λίαν ἐνδεικτικὸς, διότι περιέχει τὸ πόρισμα σημαντικωτάτων κοινωνικῶν ὄρων ἐν ταῖς χώραις, τὰς ὁποίας ἀφορᾷ, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς εἰς σιτηρὰ ἐν ἔτει 1870—71 γονιμότητός των κατὰ στρέμμα.

Ἀγγλία	49, 52	κοιλὰ		Αὐστρία	44, 05	κοιλὰ
Πρωσσία	42, 96	»		Ἡν. Πολιτεῖαι	5, 06	»
Γαλλία	42, 50	»		Ρωσσία	2, 59	»

Ἐνῶ ἡ Ἀγγλία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἡ Ρωσσία μένει τελευταία, φαίνεται δὲ παράδοξον ὅτι καὶ ἡ Ἀμερικὴ εἶναι προτελευταία. Ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν ταῖς τελειοποιημέναις γεωργικαῖς μεθόδοις καθυστέρησιν τῆς Ἀμερικανικῆς γεωργίας, διότι ἀπ' ἐναντίας διακρίνεται αὕτη μεταξὺ τῶν πλείστων. Ἐὰν ὁ σκοπὸς τῆς οἰκονομικῆς παραγωγῆς εἶναι αὐτῆ-ἡ κοινωνία, ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς ἡ Ἀμερικανικὴ παραγωγή προίσταται, ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, ὄλων τῶν λοιπῶν, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐπόμενος πίναξ τῆς κατ' ἄτομον ἀναλογίας ἐπὶ τῆς ἐσοδείας τοῦ 1870—74.

Ἡν. Πολιτεῖαι	39, 03	κοιλὰ		Γαλλία	48, 90	κοιλὰ
Ρωσσία	28, 32	»		Ἀγγλία	48, 27	»
Πρωσσία	22, 05	»		Αὐστρία	7, 23	»

Ἐν γένει τὰ Ρωσσικὰ σιτηρὰ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης σπουδαιότατον ἀνταγωνιστὴν τὴν Ἀμερικανικὴν σιτοπαραγωγὴν. Ἐνῶ ὡς εἶδομεν ἡ Ρωσσικὴ ἠϋξήσεν ἀπὸ τοῦ 1850—60 κατὰ 49 τοῖς % καὶ ἀπὸ τοῦ 1860—70 κατὰ 30 τοῖς %, ἡ Ἀμερικανικὴ ἀπὸ τοῦ 1850—70 ἠϋξήσεν κατὰ πλεόν ἢ διπλάσιον, 72 τοῖς %. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο γεγονός ἤρχισεν ἀπὸ τινος νὰ ἐξασκῆ σπουδαιότατην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καθολικοῦ σιτεμπορίου τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ ἐπαισθητῶς τοὺς ἔτι κατὰ τὸ πλεῖστον διαχειριζομένους αὐτὸ Ἕλληνας. Τοιοῦτοτρόπως ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἡμετέραν διεθνή σιτεμπορίαν αἱ πληροφορίαι τοῦ ἐπομένου πίνακος, ἐν τῷ ὁποίῳ (συνδυαζομένῳ πρὸς τὰς ἀναλογίας τῆς κα-

τ' άτομον προεκτεθείσης παραγωγῆς) δεικνύονται εἰς μεγάλους ἀριθμούς ἀφ' ἐνὸς αἱ τάσεις τοῦ σεβασμίου ἐκ τοῦ Νέου κόσμου εἰς δημητριακοὺς καρποὺς ρεύματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐπὶ τοῦ ζωτικῆς αὐτοῦ θέματος διατελουσῶν εἰς εἶδός τι οἰκονομικῆς ἀπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἐξαρτήσεως χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

Ρωσία	1 826 130 000	κοιλὰ		Πρωσία	535 245 000	κοιλὰ
Ἦν. Πολιτεῖαι	1 519 436 100	»		Ἀγγλία	409 303 000	»
Γαλλία	742 416 300	»		Ἀυστρία	260 066 100	»

Τὸ ἐμπόριον οὕτως ἀνοίγει ἀδιακόπως νέας ὁδοὺς. Ἐὰν ὁ Εὐξείνιος Πόντος, ὁ Δούναβις καὶ ἡ Ἀζοφικὴ ἔσονται πάντοτε, ἐνόσω ὑπάρχει Ἑλλάς, φυσικὴ ἐξαχολούθησις τῶν θαλασσιῶν ὁδῶν αὐτῆς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκεῖνος ὁ λαὸς δύναται νὰ προχωρῇ σπουδαίως καὶ μάλιστα νὰ πρωταγωνιστῇ, ὅστις σπουδάζει ἀνευδότης τὰ μυστήρια ὅλων τῶν περιόδων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ μετὰ θάρρους καὶ φρονήσεως σπεύδει εἰς τὴν οἰκονομικὴν καλλιέργειάν των. Τίς οἶδεν; Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ἐκ διαφορῶν συμπτωμάτων, ὅτι πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ παρῶν αἰὼν τὰ ἀπώτατα αὐτὰ παρὰ τῆς ὑψηλίου θά δοκιμάσῃ τὰς περαιτέρω τύχας τοῦ ἐμπορικῆς Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἱστορία δὲ τῶν συγχρόνων ἀγῶνων αὐτοῦ θά ἀποδειχθῇ ἀξία μείζονος ἐκτιμήσεως τῆς συνήθους ὑπὸ τῶν θαυμασιῶν τοῦ παρελθόντος ἐπιτροπομένης εἰς τὴν κοινὴν κριτικὴν. Ὅταν εἶδον προσελήνους Ἀρκάδας ἐξ Αὐστραλίας εὐδοκίμως ἐπιστρέφοντας, ἐπέισθη ὅτι ἡ αἰσιοδοξία δὲν εἶναι πάντοτε πλάνη.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Αἱ περὶ μοναρχικωτέρας τροπῆς τοῦ πολιτεύματος συζητήσεις καὶ σκαιότητες ἀπέδειξαν ἐσχάτως πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ Μακιαβέλης, συμβουλευὼν μᾶλλον τὸ πράττειν ἢ τὸ ἀπειλεῖν.

— Ἐν γένει αἱ ἀπειλαὶ εἰς τὴν πολιτικὴν εἶναι συμπτώματα ἀδυναμίας. Ἐνῶ ὅμως ἡ ἀφροσύνη τῶν προσώπων θέλει νὰ κλείσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἰφαιάστειον, πόσον σφωτέρω ἡ ἰσχύς τῶν πραγμάτων, διότι ἀνοίγει τὸ στόμιον αὐτοῦ!

Ἐν Ἀθήναις, 2 Ὀκτωβρίου 1874.